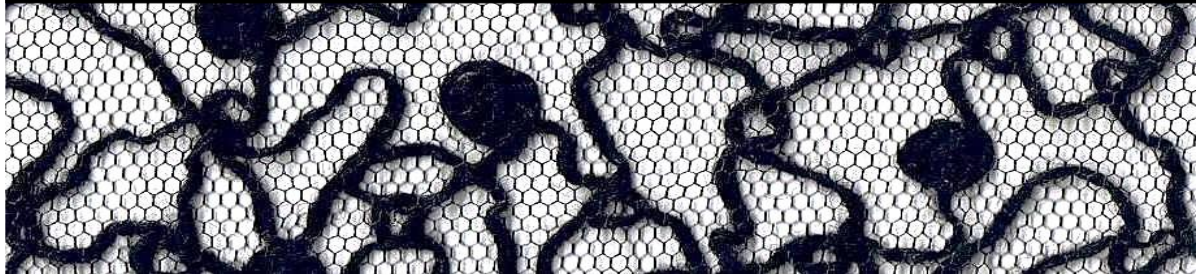

TÜLLTIKAND

KUNSTIPÄRASEID TIKANDEID TEHTI JUBA:

- ASSÜÜRIAS
- BABÜLOONIAS
- PÄRSIAS
- VANA-EGIPTUSES
- ROOMAS
- HIINAS

4. AASTATUHAT

Fragment of Chinese embroidery from No. 1 Chu tomb at Mashan, Jiangling, Hubei Province. Warring States period, 475-221 BC). Tiger design in chain stitch.

Tikkimine on Hiinas olnud populaarne tuhandeid aastaid. Üldiselt nimetatakse seda xihuahua või zhahua ('nõelaga kaunistuste tegemine'; xiu viitab tikandile endale). Enamik Hiina tikanditest on valmistatud siidist.

Tikandi jäljendeid on leitud Shangi dünastia (u 1500-1066 eKr) pronksist veininõult ning ahelpestes tikandist on jäänud mulje, mis pärineb Lääne-Zhoust (umbes 1066-771). Säilinud tikandinäited pärinevad hilisematest sajanditest. Enamasti tehakse neid ahelpestes, mis oli kuni esimese aastatuhande alguseni domineeriv tikkimistehnika. Hiljem sai populaarseks satiinõmblus, eelkõige selleks, et kujutada realistlikke Buddha, aga ka inimeste nägusid, loomi, taimi jne.

Püüdes jäljendada kuulsate kunstnike tehtud pilte, läksid tikkijad äärmustesse, et saavutada originaalsete maalide efekt. Jiangsu provintsis Luxiangyuanis asuv Gu perekond (Mingi dünastia, 1368–1644) kasutas väga peente joonte loomiseks „juukstikandit”, mille puhul kasutati disainis vastsündinute juukseid.

Kuigi Vana-Egiptuse matmispaikadest on leitud ornamenteeritud ažuurseid kangaid, ei ilmunud täielikult välja arenenud pits enne renessansi; ja kuigi mõned lihtsad tehnikad võivad pärineda Lähis-Idast, on pitsikunst Euroopa saavutus. Mõnedel 15. sajandi lõpu itaalia ja flaami maalidel on linaste rõivaste ja patjade õmblustel peened äärisõmblused ja kitsad pitsitaolised sisestused, mis tähistavad nõelpitsi algust. Esimene poolpits ei ole hästi dokumenteeritud, kuid tõenäoliselt tekkis see 16. sajandi alguses. See, kas need pitsitehnikad töötati välja kõigepealt Itaalias või Flandrias, on jäänud lahendamata. Enamik autoriteete on aga nõus, et nõelpits pärineb Itaaliast, poolpits aga Flandriast.

**TÜLLTIKANDON: KÄSITÖÖTEHNIKA, KUS MUSTER
PÕIMITAKSE TIKKIMISE TEEL TÜLLI AUKUDESSE.
... ON VALGETIKANDI LIIK.**

MÕISTETEST:

- **Hernetüll** - nimetus tüllvõrgule mille tihedus on 2,5-4 võrgusilma 1cm kohta. Võrk oli kasutusel, kui tanu ja põllematerjal.
- **Kirmirätt** - tüllist pearätik, mis kolmnurkselt kokkupanduna seoti lõua alla kinni, kanti teise räti peal.
- **Pesutüll** - nimetus tüllvõrgule mille tihedus on 5-6 silma 1cm kohta.
- **Peenesilmaline tüll** oli peamiselt kasutusel tanude ja linikute materjalina.
- „**Poepitsid**“- masinate abil valmistatud pitsid.
- „**Pikipitsi**“ **tülltikand** - kasutati eeskätt pikkade ääre- ja vahepitside valmistamisel, neis pitsides esineb tihti paralleelseid mustrijooni, mis tikitud pikki pitsi algusest lõppu.
- **Ringikujuline tikkimismeetod** - pisteread tikiti spiraalselt ümber motiivi keskosa st motiivi kasvatamiseks tikitakse motiivi välisserva uusi tikkeridu.
- **Tambuurtikand** - see on ahelpistetikand mille tikkimiseks võib kasutada ka heegelnõela või selle sarnast tambuurnõela, -konksu
- **(Tanu)Teen** - tanu esiäärt kaunistav äärepits.
- **Tülltanu** - etnograafiline Lõuna-Eesti tanutüüp. See on tanu, mis on üleni valmistatud puuvillasest, käsitsi tikitud tüllpitsist.
- **Ülepearätik** - überpää rätt ehk lõua alla sõlmitav rätt (Kaarma, Voolmaa 1981: 164)
- **Tüllkangas, tüll, tüllvõrk** - masinal kootud auguline materjal. Tüllkanga koelõngad moodustavad lõimelõngade ümber diagonaalselt liikudes kuusnurkseid võrgusilmi. Tüllkanga valmistamise masin patenteeriti Inglismaal 1809. aastal.

- **Tülltikand** - tehnika, selle abil valmib tüllkangale tikitud mustripilt, Eestis on enimtuntud eelpistetikand, mida tikitakse auguridu loendades masinkootud kangale.
- **Tüllpits** - tikitud tüllkangas, mõistet kasutatakse nii masinate abil valmistatud kui käsitsi tikitud tüllpitsi. Tülltikandit on varasemates eestikeelsetes kirjalikes allikates nimetatud ka "tüllitööks". Kasutatud on ka väljendit "tiputöö" (tähistab pitsivalmistamist laiemalt).

- **TÜLLPITS** ON NÕELAPITSI IMITATSIOON TÜLLPÕHJAL.
- ESIALGU KASUTATI TÜLLI VAID AEGANÕUDVA NÕELAPITSI JA KÕRGTIKANDI PÕHJANA.

BRÜSSELI NÕELAPITS (NÕELAPITS) TÜLLTAUSTAL

19. sajandil tõid Prantsuse revolutsioon ja tööstusrevolutsioon kaasa suuri muutusi pitsi iseloomus. Masinavõrgu kasutamine vabapoolpitsi jaoks muutus üldiseks varsti pärast 1800. aastat, muutes selle tunduvalt odavamaks. Mehed pitsi enam ei kandnud ja sajandi alguses ei nõudnud naistemood seda kuigi palju; kui režiim 1840. aasta paiku muutus, valmistati hõlpsasti tohutul hulgal pitse.

Lina asendas puuvill, odavam, kuid vähem rahuldav materjal. Ka disain halvenes. Peamised pitsivalmistamise keskused olid Itaalia, Belgia, Prantsusmaa, Inglismaa ja Iirimaa. Kuid pitsi valmistati ka Hispaanias, Venemaal, Taanis, Türgis ja mujal Levandis ning Lõuna-Ameerika riikides nagu Paraguay ja Brasiilia. Pitsivalmistamise kasutuselevõtt Ida-Aasias, eriti Hiinas, toimus sajandi lõpus.

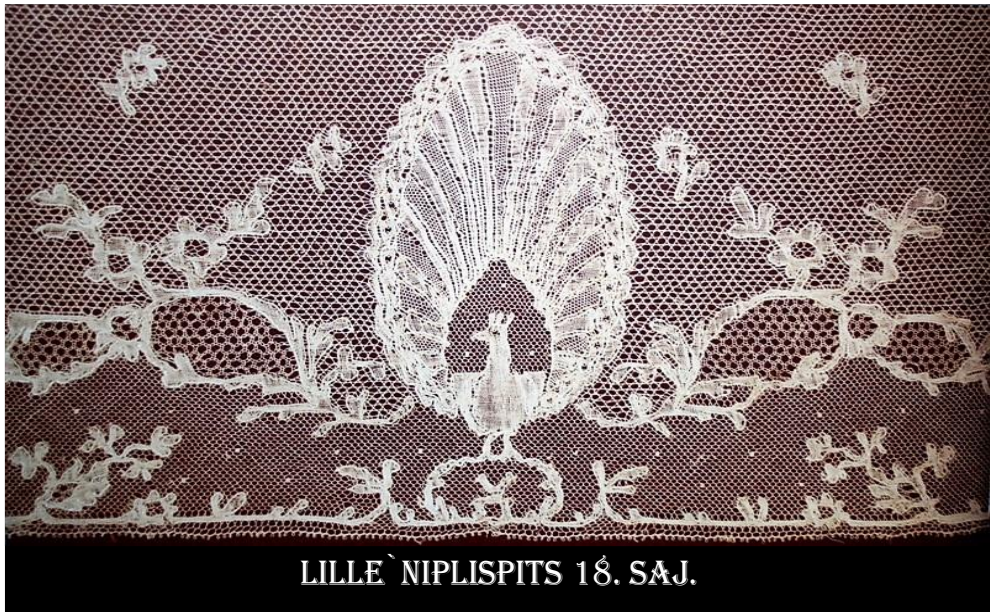
Suur osa käsitsi valmistatud pitsidest toodeti kuni I maailmasõjani, hoolimata kasvavast konkurentsist masinaga valmistatud tüüpide vahel. Hiinas valmistati Euroopasse ja Ameerika Ühendriikidesse ekspordiks palju pooli-, nõel- ja fileepitsi. Kuid 1920. aastaks oli tööstus kõikjal välja suremas. 20. sajandi teisel poolel valmistati pitsi veel sellistes keskustes nagu Burano ja Brügge, kuid peamiselt suveniiridena.

Tülltikandi eelkäijad?

Tikitud tüllilaadsete taustadega pitsiliigid (pikoodega sillakesed mustriosade vahel),
niplispitsid, nõelapitsid.

Tikitud ja nipeldatud pitsid tülltaustal

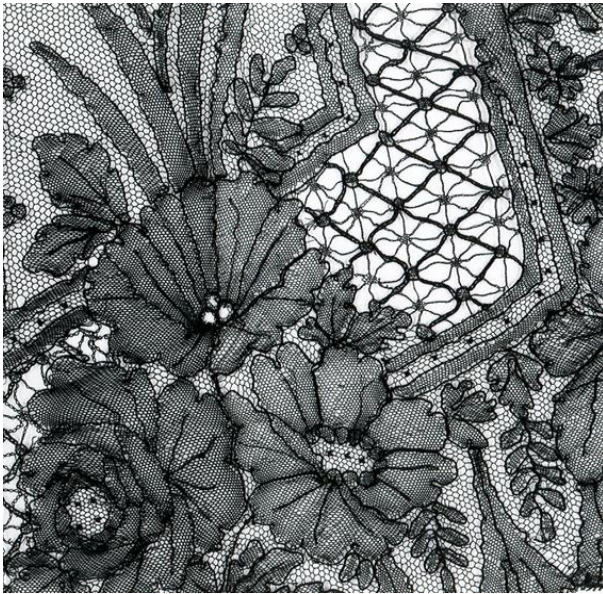
Alençonni pits

Prantsusmaalt pärit Alençonni pits on üks luksuslikumaid ja keerukamaid nõelpitsi vorme. Sellel on erilise kõrgendatud muustriga lillemotiivid ja see on tavaliselt valmistatud puuvillasest või linasest niidist puuvillasel võrgul

Chantilly pits

Prantsusmaal asuva Chantilly linna järgi nime saanud seda tüüpi pitsid on tuntud oma suurte, avatud ja keerukate muustritega kujunduste poolest. Traditsiooniliselt on see

valmistatud puuvillast või siidist ning seda iseloomustavad peened detailid ja kammitud servad. (<https://britexfabrics.com/products/6-ivory-chantilly-lace-made-in-france>)

Puuvillane pits

Peamiselt puuvillasest niidist valmistatud puuvillane pits on mitmekülgne ja taskukohane tikkimispiits. Seda on mitmel kujul, sealhulgas heegelpits, fileepits (millel on geomeetriselised mustrid) ja liri pits (nt Clones pits ja Carrickmacross pits).

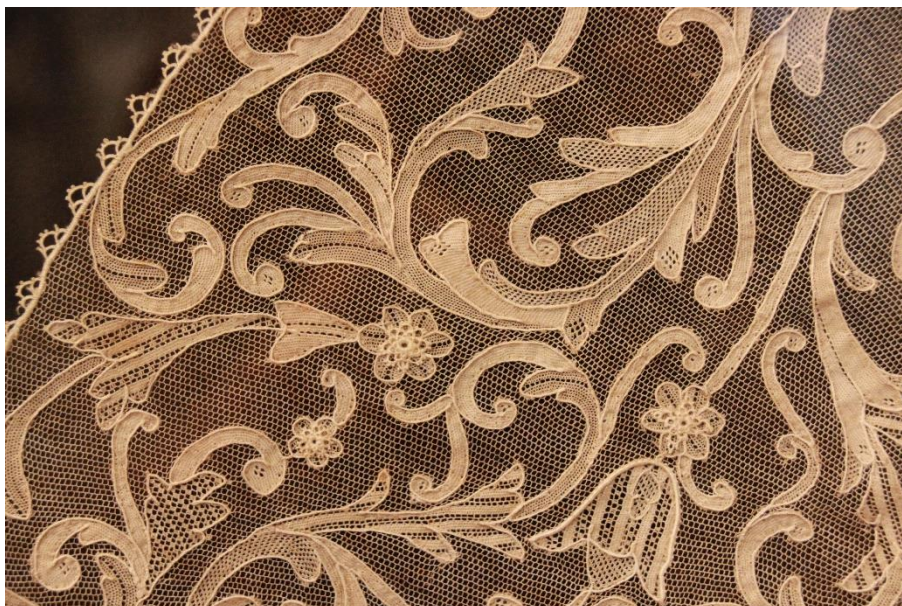
Clones pits

Carrickmacross pits

Veneetsia pits

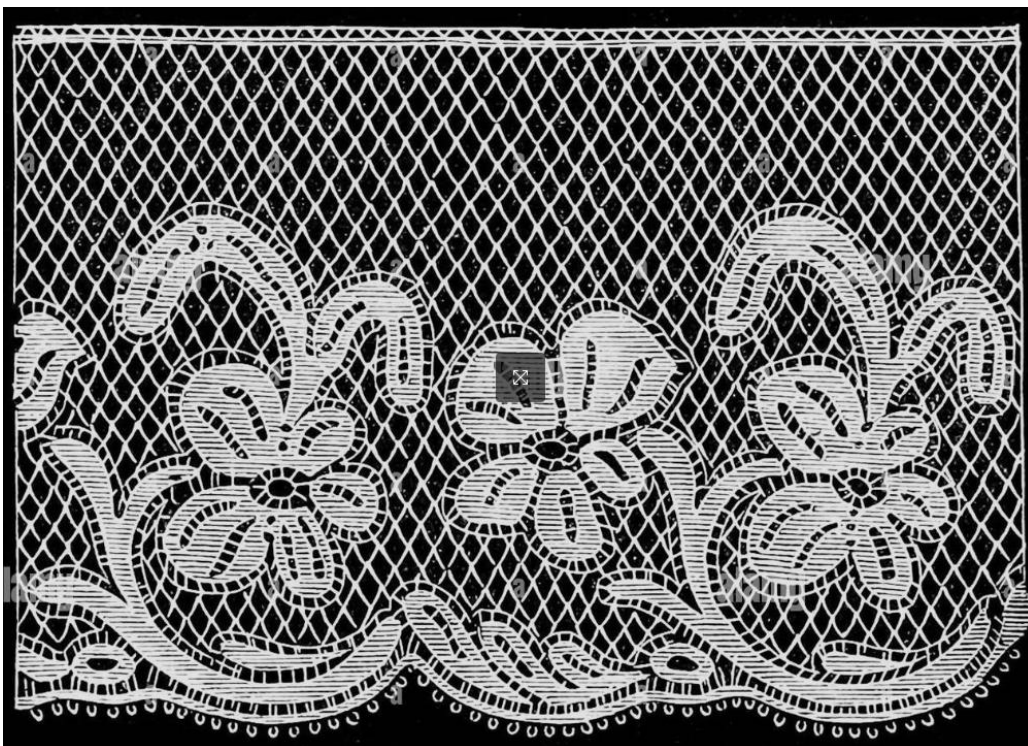
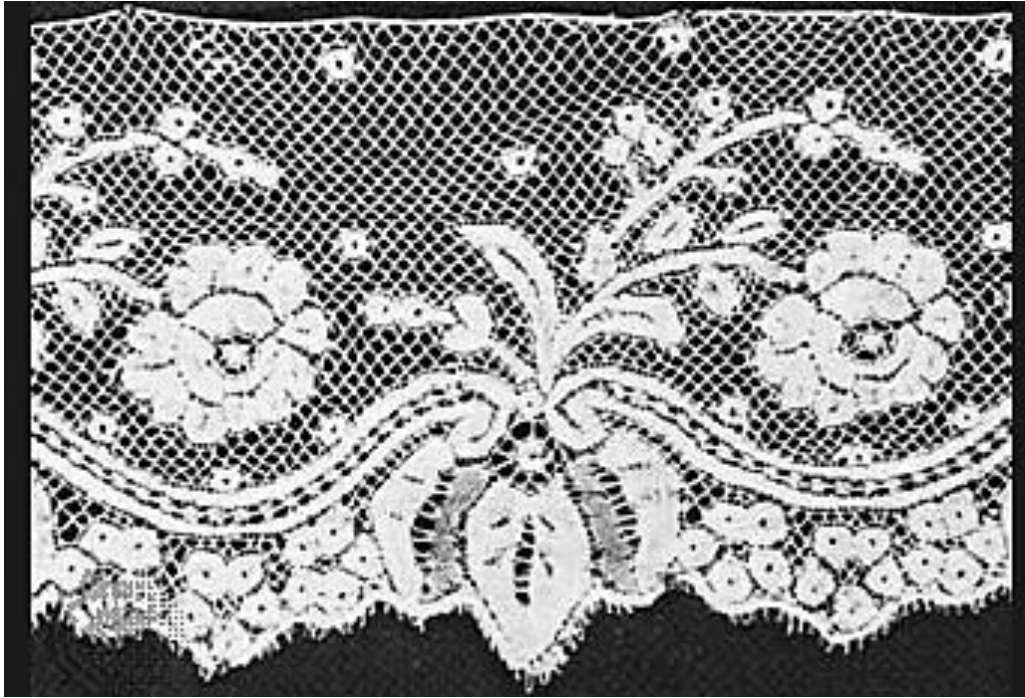
Itaaliast pärit Veneetsia pits eristub keerukate mustrite ja kõrgendatud töö poolest. See on valmistatud nõela ja pooli tehnikate kombinatsiooniga ning seda kasutatakse sageli kiriklike rõivaste, pulmakleitide ja muude pidulike rõivaste jaoks.

<https://www.xqtsspecial.shop/?path=page/ggitem&ggpid=2646175>

Valenciennes pits

See Belgia pits on tuntud oma rombikujulise võrktausta ja üksikasjalike lillemustrite poolest. See on tavaliselt valmistatud puuvillase niidiga puuvillase võrgu vundamendil ja seda kasutatakse laialdaselt pesu, pulmakleitide ja muude rõivaste jaoks.

<https://www.alamy.com/valenciennes-lace-of-ypres-image415240386.html>

- **TÜLLPITS – DENTELLE SUR TULLE, BRODERIE SUR TULLE** OLI HARRASTATUIM PITS 19. SAJANDIL.
- TULLMATERJALI HAKATI VABRIKUTES TOOTMA SAMUTI 19. SAJANDIL, MIL LEIUTATI TULLIMASIN (1768 VÕI 1808.A).
- TULLMATERJALI KAUNISTATI KAS TIKKIMISE VÕI APLIKEERIMISE ABIL KÄSITSI.
- TULLILE TIKKIMINE OMAKORDA ANDIS TÕUKE PITSIRIIDE (KA VÄRVILISE) MASINAL VALMISTAMISELE (1837.A).
- ALGSELT KASUTATI PITSE RÕIVASTE KAUNISTAMISEL, HILJEM KA KODUSES INTERJÖÖRIS.

Pitsid on olnud läbi ajaloo väga hinnatud käsitööliik. Samas oli nende valmistamine aeganõudev tegevus, mistõttu nii mõnigi klient pidi aastaid oma tellitust ootama. 1763. aastal jõudis müügile pitsivõrk, mille kudumiseks oli kasutatud sukakudumise masinat. Paraku aga sarnaselt kootud sukale hargnes see ühest niidist tõmmates kergesti üles. 1809. aastal patenteeris John Heatcote tüllkanga valmistamise masina.

Aastatel 1810- 1820 hoogustus pitsitootmine maailmas märgatavalt. Masinkootud alusvõrgu kasutus tegi revolutsiooni pitsitööstuses, pits muutus kättesaadavaks kõikidele ühiskonnakihtidele. Sel ajal avati esimesed valmispitsipoed, kus müüdi ka masinkootud tüllkangast, mida kaunistati käsitsi tikkides. 1850. aastaks oli olemas masinaid täiustades ka masintikitud mustriga tüllpits.

Enamasti leidis tüll kasutamist alusvõrguna, mida kaeti mitmesuguste kaunistuspistetega ja aplikatsioonitehnikaga. Esiialgu kopeeriti vanu, traditsioonilisi pitse, kuid loodi ka mitmeid uusi pitsitehnikaid, nagu:

- “*Carricmacross*”- pits, kus batist ja tüll asetati kihiti ja kinnitati tikandiga ning hiljem valitud osad lõigati materjalidest välja.

- “*Coggeshall*”- pitsis ühendati erineva tihedusega tüllid, pitsi tikiti erinevate pistetega, motiivi piirjoonte märkimiseks kasutati tambuurtikandit.

- “Princess” – aplikatsioonitehnikas pits, milles esineb tavalisest enam dekoratiivseid lisandeid - paelu, pitsiribasid.

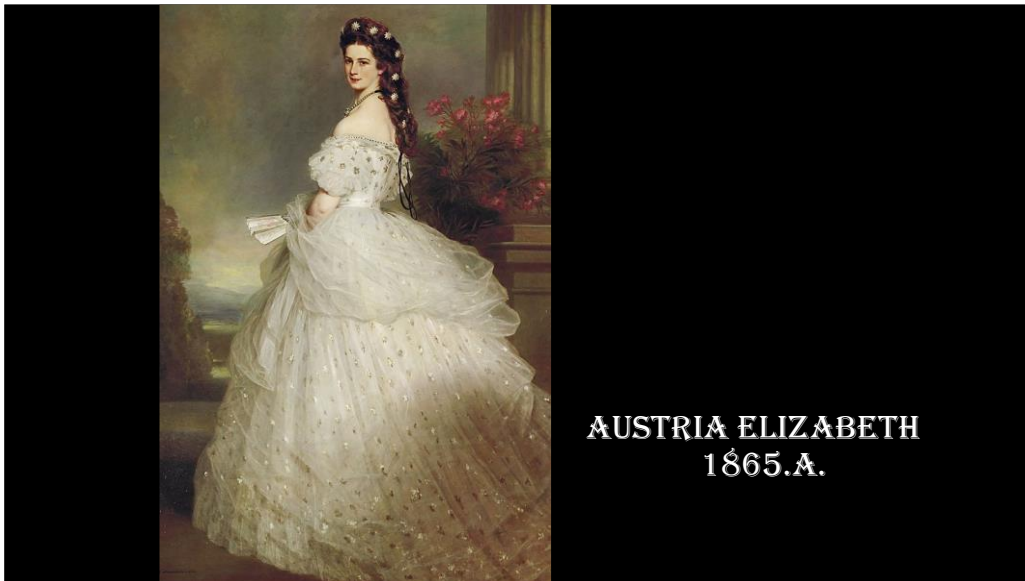

Masinkootud tüll pakkus huvi ka keskklassist õmblejatele ning käsitööhuvilistele. Populaarsuse moodsate rõivaste täiendamise saavutasid lihtsatel eelpistevariatsioonidel põhinevad geomeetrilised mustrid. Tüllmustrite tikkimine oli lihtsalt õpitav ja huvi kodus valmistatud käsitöö, sealhulgas pitside vastu kasvas üleüldiselt, poodides olid müügil spetsiaalsed pitsivalmistamise komplektid, mis sisaldasid kõike vajalikku nagu niidid, nõelad ja mustrijoonis. Kodu- ja hobikäsitööst alguse saanuna tegutses 19. sajandi algusest lirimaal mitmeid pitsitööstusi, millest enamik põhinesid kommertseesmärkidel. 1816. aastast alates valmistatakse Carrickmakrossis aplikatsioonitandit tüllil, 1829. aastast alustas Limericki pitsitööstus tambuurtikandiga.

19. sajandi II. poolel liikus tüllpitsimuster geomeetrilise kujunduse poole. Mustrite muutusele masintikitud pitsil võis kaasa aidata ka tõsiasi, et esimeste pitsitikkimise masinatega oli väga keeruline manööverdada.

Maailmas toimuvad muudatused panid kiiremini liikuma ka moevoolud, mis omakorda mõjutasid pitsimustreid ja -kujundusi. 19. sajandi lõpus kogus populaarsust „The Art and Crafts“ liikumine, mille algatas William Morris. Sellest liikumisest alguse saanud disain mõjutas nii rõiva- kui kodutekstiile, pitsid muutusid kergemaks ning lillemotiivid naturaalsemaks. Sellest perioodist edasi oli tüllpitsi kujundus mõjutatud „Art Nouveau“ liikumisest (mis sai alguse 1903. aastast) selle väljenduseks oli moodne ja põnev stiil, voogavate joonte ja ümarate vormidega, kujundatuna teistmoodi, kui varem seda oli tehtud.

Näited moekunsti ajaloos tüllmaterjalist ja tülltikandiga kostüümidest:

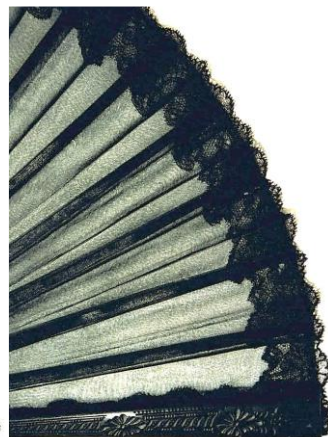

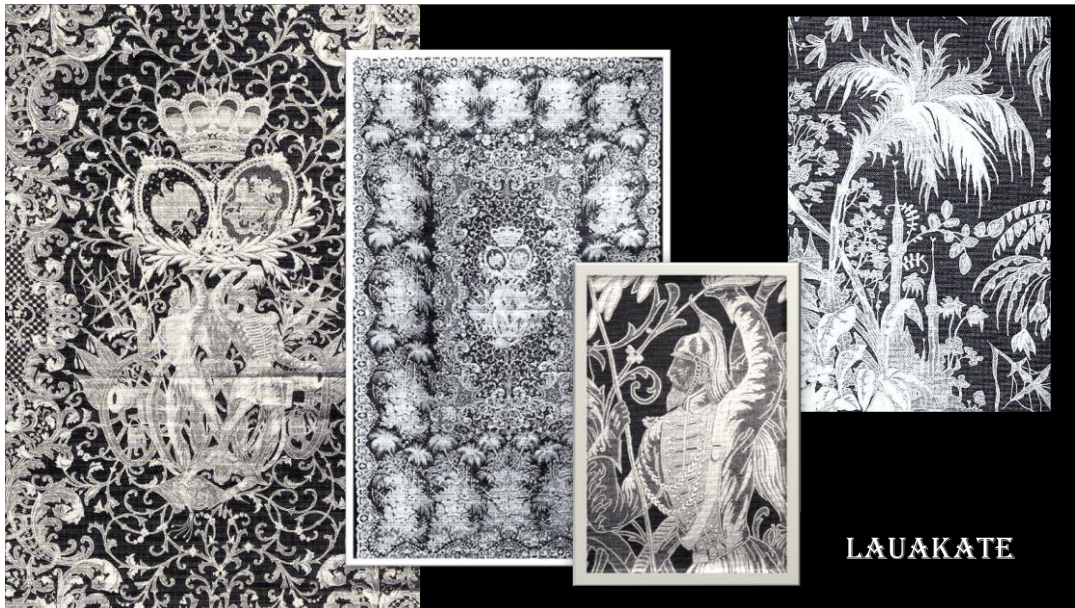

BALLIKLEIT 1910.A.
PARIS
WORTHI' I MOEMAJA

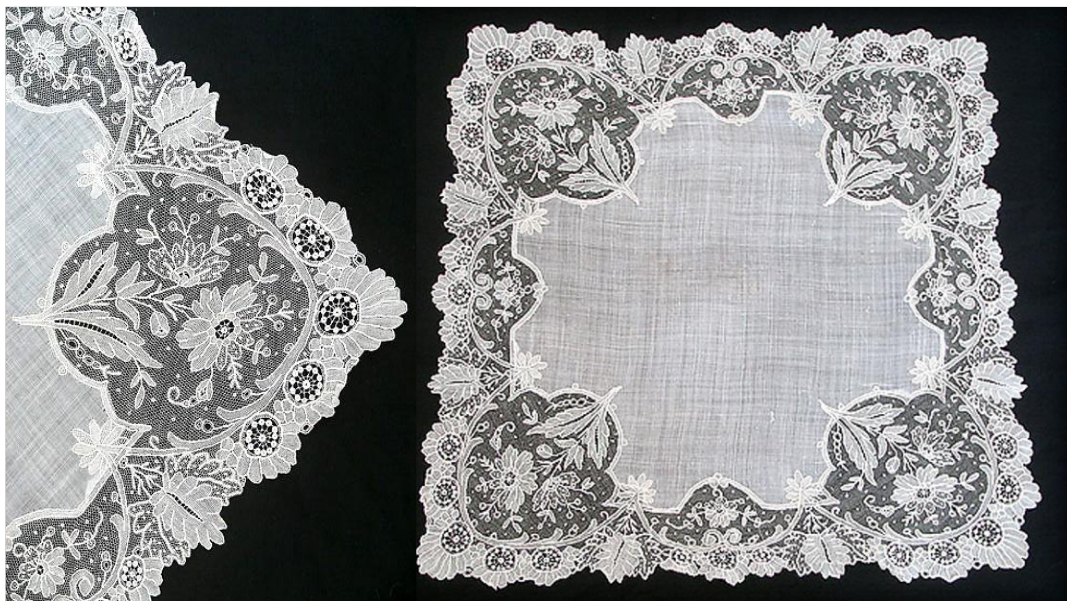

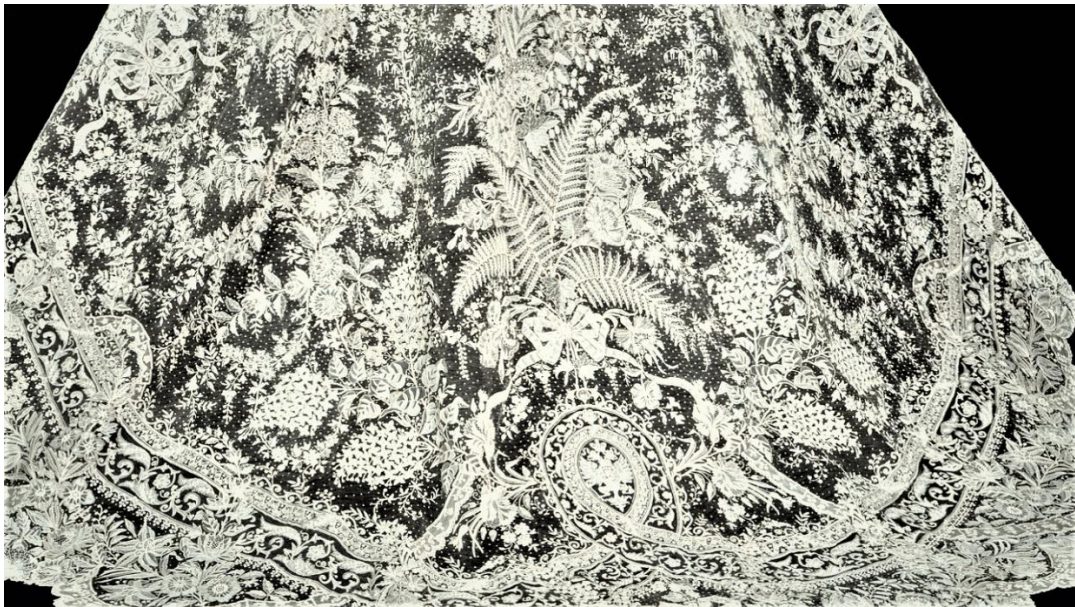
LEHVIK

KARDIN

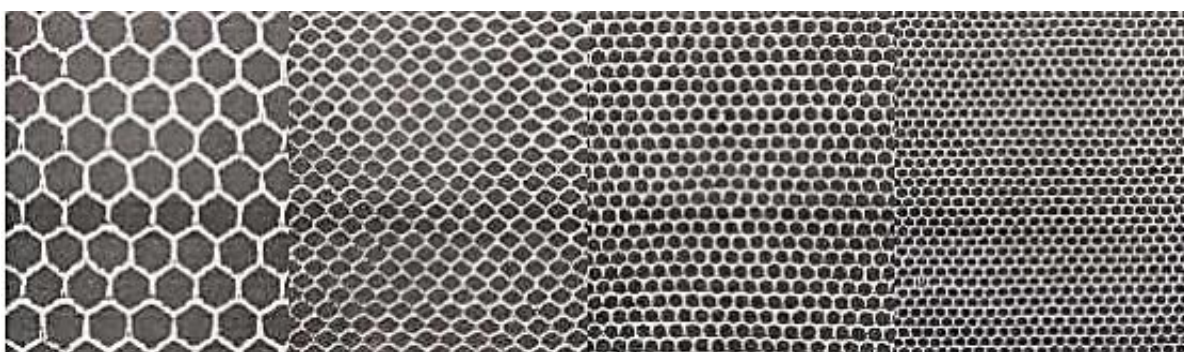

19. sajandil anti välja masinkootud tüllvõrgu tikkimise raamat "Embroidery on Tulle and Net". Autor Therese De Dillmont (1846- 1890). Raamatus kirjeldatakse tikkimismaterjale ja nende kasutusvõimalusi. Fotodel on tööproovidena kajastatud tikkimise erinevad etapid, näidistena on esitletud 60 erinevat tikandimustrit.

Raamatus käsitletakse peamiselt eelpistetikandis pitsimustreid, mis on tikitud auguridade suunda arvestades just sellisena levis tülltikand ka Eestis. Raamat pakub võimalust õppida tikkimist ja valmistada esemeid ilma eelneva tikandialase väljaõppeta. Pildiline materjal ja kirjeldused annavad meile hea ülevaate 19. sajandi alguses tülltikandiks kasutatavate materjalide valikust.

Raamatus on kirjeldatud rõivaesemeid, nende valmistamiseks sobivaid materjale ja värvikombinatsioone, mis olid populaarsed ka 19. sajandi Eestis.

Therese De Dillmont tutvustab oma tülltikandiõpikus nelja Euroopas enimlevinud, tüllkanga tüüpi:

- 1. Suuresilmaline tüll (Coarse tulle)** - kasutati suurte voodikatete ja kardinate jaoks. Toodeti ainult kreemikat värvi. Võrgusilmade tihedus 1,5 silma: 1cm kohta.
- 2. ja 2a. Kreeka tüll (Greek tulle)** - oli samuti kasutusel voodikatete ja kardinate, kuid peamiseks kasutusala on kleiti täiendavad aksessuaarid nagu kraed, tanud, sallid ja põlled. Seda tülli toodeti valge, kreemi ja mustana. Tihedus 2,5 - 4 silma: 1cm kohta.
- 3. Peenesilmaline tüll (Fine tulle)** - oli peamiselt kasutusel alusriiete kaunistamisel, kuid kasutati ka teiste rõivaesemete kaunistamisel. Toodeti valge ja kreemina. Tihedus 5 - 6 silma: 1cm kohta

Kreeka tülli kasutati Eestis nii tanu-, rätiku-, kui põllematerjalina, tööjuhistes nimetatakse seda materjali *hernetülliks* või *jämedaks tülliks*.

Peenesilmalist tülli nimetati *pesutülliks*. Nimetatud tüllmaterjalidele lisaks levis Eestis pesutüllist veidi peenem tüllkangas, mida kasutati tanuäärepitsi tikkimiseks. Seda on nimetatud ka *peenemaks pesutülliks*.

Lõuna-Eesti tülltanud ja muud esemed

Lõuna-Eesti tekstiilide üheks kaunistamisviisiks on olnud läbi aegade geomeetrilist laadi tikand. Tikandi alusmaterjaliks kasutati labasekoelist linast kangast, samuti täiendati tikandiga eelnevalt valmistatud pitsilisi materjale. Geomeetrilisi tikandimotiive oli väga mugav ka tüllvõrgule tikkida. Seetõttu võeti 19. sajandil tüll omaks nii tanu- kui tanuäärepitsi materjalina, samuti rätikute ja põlledena.

Tülltanu oli Lõuna-Eestis levinud tanutüüp, tüllpitsiga tanud ja tüllist *ülepearätid* olid pigem linnamoelised rõivaesemed, mille mustri valik pärines sageli välismaistest käsitöölehtedest.

Eesti tülltikand tikiti käsitsi masinkootud tüllvõrgule. Tülltikandi alusmaterjalina oli Eestis importkaup, mis 19. sajandi esimesest poolest kuni 1940. aastate Nõukogude okupatsioonini oli käsitöökaubana saadaval.

Tanusid kandsid abielunaised, tülltanu oli pidulik tanu millega käidi näiteks kirikus, ka olid tanud kasutusel, kui töist staatust väljendavad - neid kandsid näiteks mõisas teenijannad, mitmete tanude puhul on teada, et need olid pulmas saadud noorikutanud.

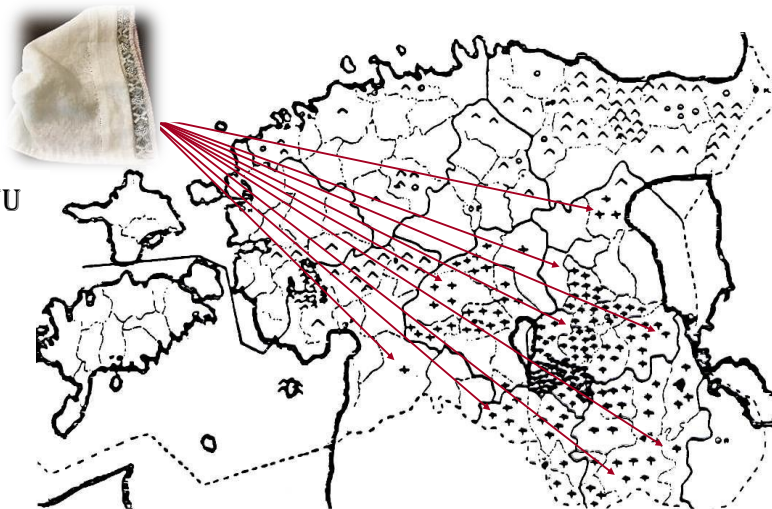
- TANUDE KIRI ON TIKITUD KÜLL KÄSITSI, KUID SEDA EI PEETUD RAHVAPÄRASEKS TÖÖKS EGA KIRJAKS. ESIMESED TANUD VÕI TANUDE PITSID OSTETI LINNAST, KUS NEID VALMISTASID KUTSELISED TIKKIJAD VÕÖRAPÄRASTE MUSTRITE JÄRGI. SEEJÄREL PROOVIS EESTI NÄINE ISE HAKKAMA SAADA JA TÜLLKIRJADES VÕIB NÄHA NII KIRIVÖÖ KUI PEAKATETELT LAENATUD MOTIIVE.
- TÜLLPITSTANU OLI LÕUNA-EESTIS RAHVARÕIVASTE VIIMANE AVÄLDUS, ENNE NENDE TÄIELIKKU KÄIBELT KADUMIST.

TÜLLTIKAND LÕUNA-EESTI RAHVARÕIVASTES 19. SAJ.

TÜLLTANUDE LEVIK 19. SAJ.

KODAVERE TANU

19. sajandi II pooles levis komme kanda peas kolmnurgaks kokkumurtud tüllrätikut, sageli kanti seda teise rätiku peal. Rätik oli valmistatud tüllist või masintikitud tüllkangast, selle serv oli tavapäraselt ääristatud poepitsiga. Kaunistamiseks on kasutatud tambuurtikandit või ahelpistet, tikkimisniidiks linast või puuvillast ühekordset niiti. Tikandi motiivid on väikesed, monotoonsed, malelauakujuliselt asetsevad täpid ja/või lillekesed, mis mustripildilt kopeerivad Euroopast pärinevaid pitsitikandeid.

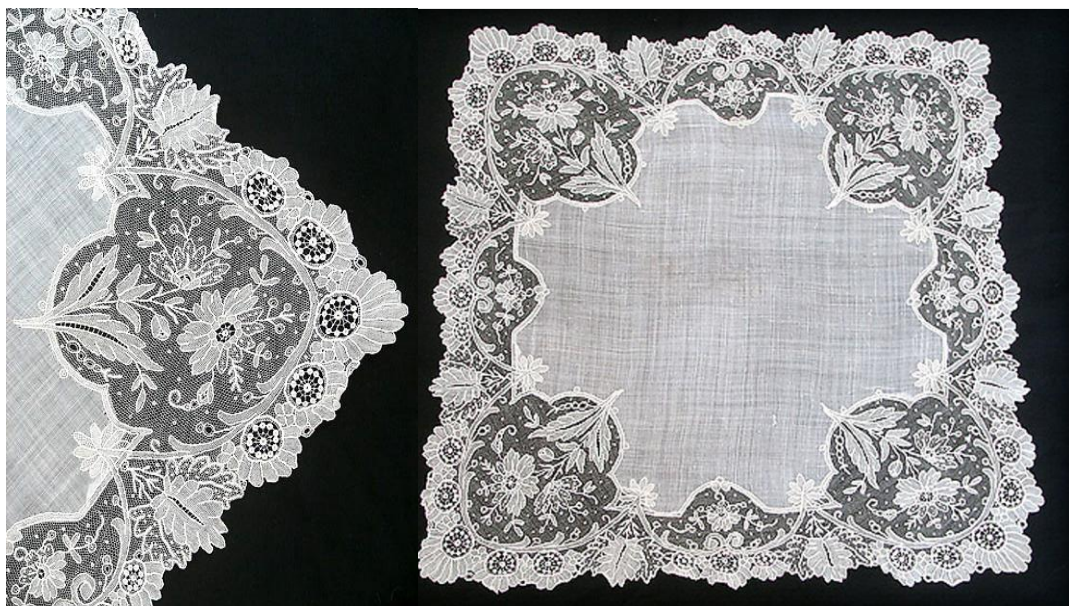
Tarvastu ja Helme kihelkonnas valmistati ja kanti tüllrätikuid, mille tikkimismaterjaliks oli villane aniliinvärvidega värvitud lõng. Tikandipiste oli valdavalt eelpiste. Erinevalt eelmistest rätikutest on villase tikandiga tüllrätikute kujunduses kasutatud ka rahvuslikke tikandimotiive.

19. sajandi II pooles kanti valdavalt juba linnamoelisi rõivaid. Käsitöölehtedelt pärinevaid võõrapäraseid mustreid eeskujuks võttes tikiti pikki sakilise servaga pitse, millega kaunistati alusseeliku alläärt või põlleserva - **pikipitsi tikand**. Suur osa neist pitsidest on tikitud musta värvi tüllvõrgule, tikkimismaterjaliks on pärllõng ja mulineeniit. Samasuguseid, sarnaste pitsidega alusseelikuid ja põllesid kanti ka mujal Euroopas.

Tikitud tüllist kodutekstiilid (linikud) Linnamoeliste riiete kasutusele tulek pärssis ja muutis suhtumist kodukäsitöösse. 19. sajandi lõpul võtsid nii mitmedki kultuuritegelased avalikult sõna, muretsedes rahvusliku käsitöötraditsioonide hävimise ohu üle.

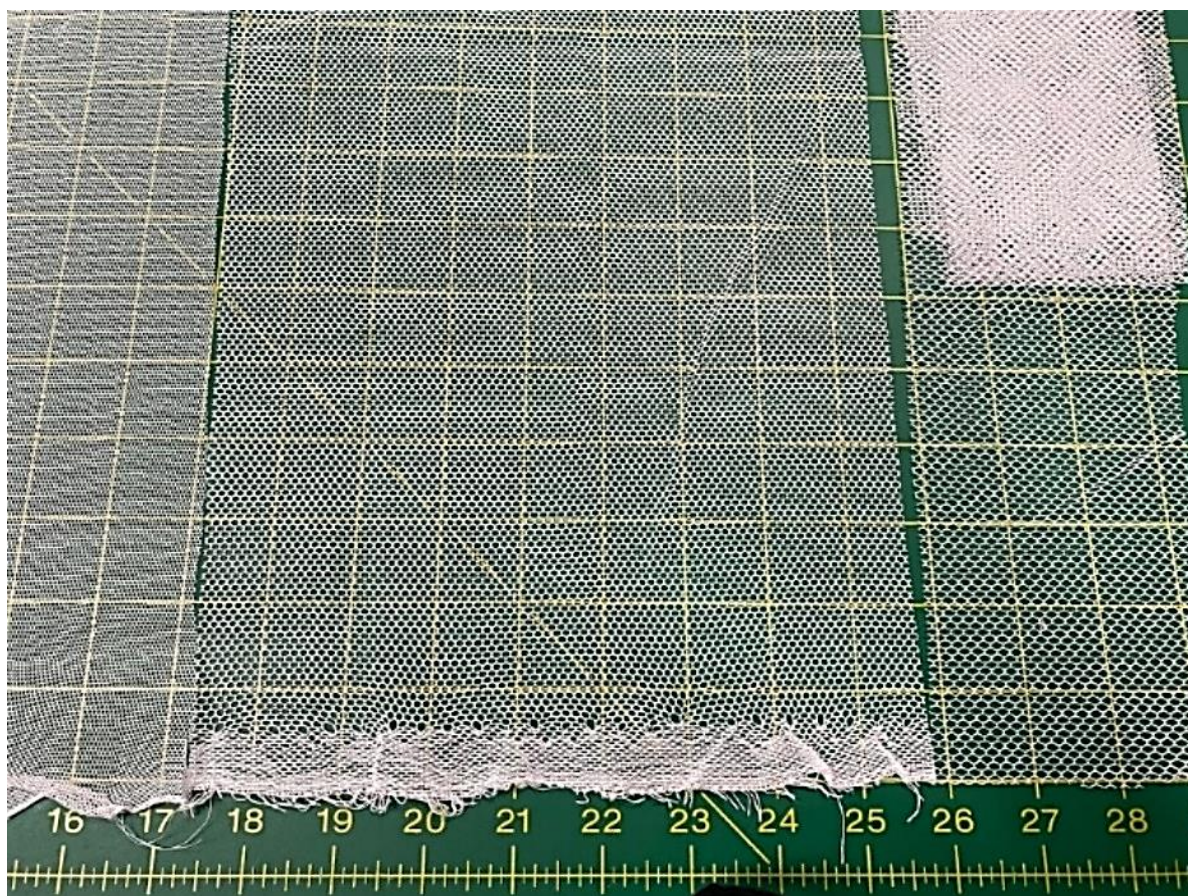
Eestis tuntakse kuut erinevat tülitikkimistehnikat:

- Eelpistetikand, tikitud linase või puuvillase niidiga
- Eelpistetikand, tikitud villase lõngaga
- Pikipitsi tikand
- Tambuurtikand
- Vabakujuline tikand pinnatäitepistetega
- Aplikatsioonitikand

Kui Euroopa linnades sai tüllvõrgu materjali osta pitsi- ja käsitööpoodidest, siis väiksematesse maakohadesse jõudis see materjal ilmselt rändkaupmeeste abiga. Uudse materjaliga ei tulnud kaasa kasutamiseõpetust, seega sõltus tüllvõrgu rolli kujunemine vastava maakoha käsitöölise leidlikkusest, enamasti hakkas see asendama piirkonnas varem käsitsi valmistatud võrkmaterjali.

Leviku poolest hõlmab linase niidiga tikitud eelpistetikand peamiselt Võrumaa, Tartumaa ja Viljandimaa kihelkondi, Piirkond kattub osaliselt Liivimaa kubermangupiiriga 19. saj keskpaigas. Võimalik, et sellest on kunagi lähtunud rändkaupmeeste teekonnad, tänu kellele tüllvõrk võis külades levida.

Tüllvõrkudest on linase eelpistetikandi jaoks kasutatud nn hernetulli ja pesutulli. Tülltanu valmistamiseks vajatakse mitut erineva tihedusega tüllmaterjali, tanupõhjaks hernetulli ja tanuäärepitsiks pesutulli või peenemat pesutulli. Tanude jaoks valitud tüll on olnud valget või kreemi värvi.

Tikanditele on iseloomulik erineva jämedusega linane niit, kasutatud on ka puuvillast niiti. Mõnikord on ühes tikandis kasutatud mitut erineva jämedusega niiti, see võis olla taotluslik, et paremini edasi anda või rõhutada erinevaid mustrijooni .

Eelpistetikandite seas leidub ka üksikuid mitmevärvilisi tikandeid

Tikkides ei kasutatud tikkimisraami, samuti puudus vajadus selleks tülli paksemale riidele pingutada. Tikkides on abiks loendatavad võrgusilmad, lähtutakse tülliridade suunast, kasutatavad motiivid on suhteliselt lihtsad, seetõttu puudus ka mustrijoonise märkimiseks vajadus. Motiivi tikkimist alustatakse selle keskpunktist ja tikkides liigutakse spiraalselt väljapoole, kiht kihi järel tikandi lisandudes kasvatatakse motiivi väliskülje kaudu suuremaks.

Lihtsamate motiivide tikkimiseks kasutatakse ühekordseid tikkeridu, need piiritlevad mustrimotiivi ja annavad sellele struktuuri. Tihedamate pindadega motiivide puhul läbitakse tülli auguread kahekordselt, seda tehakse eelpistega, jälgides, et kõrvuti olevates tikkeridades oleksid pisted vaheldumisi. Selle tikandi kohta võiks kasutada ka väljendit ***põimpistepind***.

Motiive püütakse tikkida võimalikult väheste niidikatkestustega.

Euroopas levinud eriilmelised täitepinnad meie eelpiste tikandis ei kajastu, väga vähe on kasutatud ka vabakujulist kontuurjoont.

Tambuurtikand pärineb algselt idamaadest, seda osati valmistada Pärsias, Hiinas ja Indias. Alates 17. sajandist sai tehnika tuntuks ka Euroopas. Tambuurtikand on õmblusnõela, heegelnõela või spetsiaalse tambuurnõela abil valmistatud ahelpisterida. Idamaised tikkijad kasutasid ümaraid, tamburiini- või trummi kujulisi tikkimisraame, mida tikkijad hoidsid põlvede vahel. Sellest on tikandiliik ilmselt ka oma rahvusvahelise nime saanud – „tambour stitch“ (prantsuse keeles tambour- tamburiin, ka trumm).

Europas oli tambuurtikand levinud 18. sajandist alates valgetikandpistena. Tikandit kasutati nii ääristuseks kui ka pinnatäitepisteks. Uudse tüllkanga ilmudes laienes valgetikandi alusmaterjali valik. Erinevatest tülli, musliini ja tambuurtikandi ühendustest arenesid mitmed pitsiliigid, mille kuulsus ulatub ka tänapäeva, näiteks:

- Limericki pits

- Coggeshalli

- Lierre'i pits

Aastast 1830 oli kasutusel ka ahelpisterida õmblev õmblusmasin. Tikkimiseks kasutati linast või puuvillast niiti, mis oli keritud niidirullile või poolile. Tikkides on töös mõlemad käed korraga, seega oli vajalik, et tikitav alusmaterjal oleks pingutatud jalal seisvale või laua külge kinnitatud tikkimisraamile.

Heegelnõela või tambuurnõela abil valmistatud tikandid on 20. sajandi algusest pärinevatel pruudilooridel, Motiivid neis tikandites on küll sarnased Euroopas levinud

tikandimotiividega, kuid tehniline teostus lubab arvata, et need on tikitud kohalike käsitöölise poolt.

19.-20. SAJ. EUROOPA APLIKATSIOON JA TAMBOURI TEHNIKA

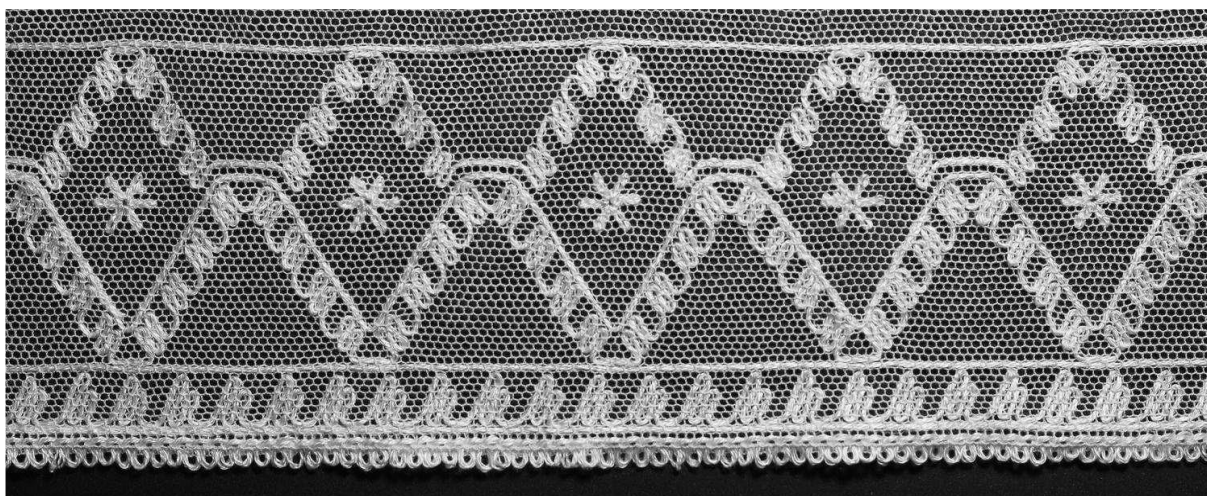

20.SAJ. I POOLE PRUUDILOORID

Oluliseks tõukeks tambuurtikandi arengule kujunes aniliinvärvide kättesaadavus, mis tegi villasest lõngast rohke värvivalikuga tikkimismaterjali. Samaaegselt toimus maaelanike seas traditsioonilistelt naiste rahvarõivastelt üleminek linnamoelistele rõivastele. Enamik villases eelpistetikandis tikitud mustreist on küll motiivide poolest veel traditsioonilised, kuid värvilahendus on neil julgem. Vanad rõivatraditsioonid olid siiski veel säilinud ja villane tüllpits jõudis kaunistada äärepitsina ka tanusid.

Pikipitsi tikand

Pikipitsi tikandi nimetus on esmakordselt kasutusel Jane Jõgi magistritöös (“Tülltikandi tehnika, areng ning iseärasused Eestis“) ja tähistab tülltikandit, millega kaunistati peamiselt 20. sajandil kasutusel olnud linnamoelisi rõivaid. Nimetus tuleneb pitsi tikkimise suunast. Erinevalt Eestis varasemalt levinud ringsest tikkimistehnikast, kus pisteread tikiti spiraalselt ümber motiivi keskosa on selles tikandis tavaliselt mitmeid paralleelselt kulgevaid tikkeridu, mida tikkides liigutakse piki pitsi selle ühest servast teise.

Selle tikandi levik on seotud moerõivaste levikuga. Riideesemed mida Euroopas sellise tikandiga kaunistati, olid tegumoelt ja materjalilt kõikjal sarnased.

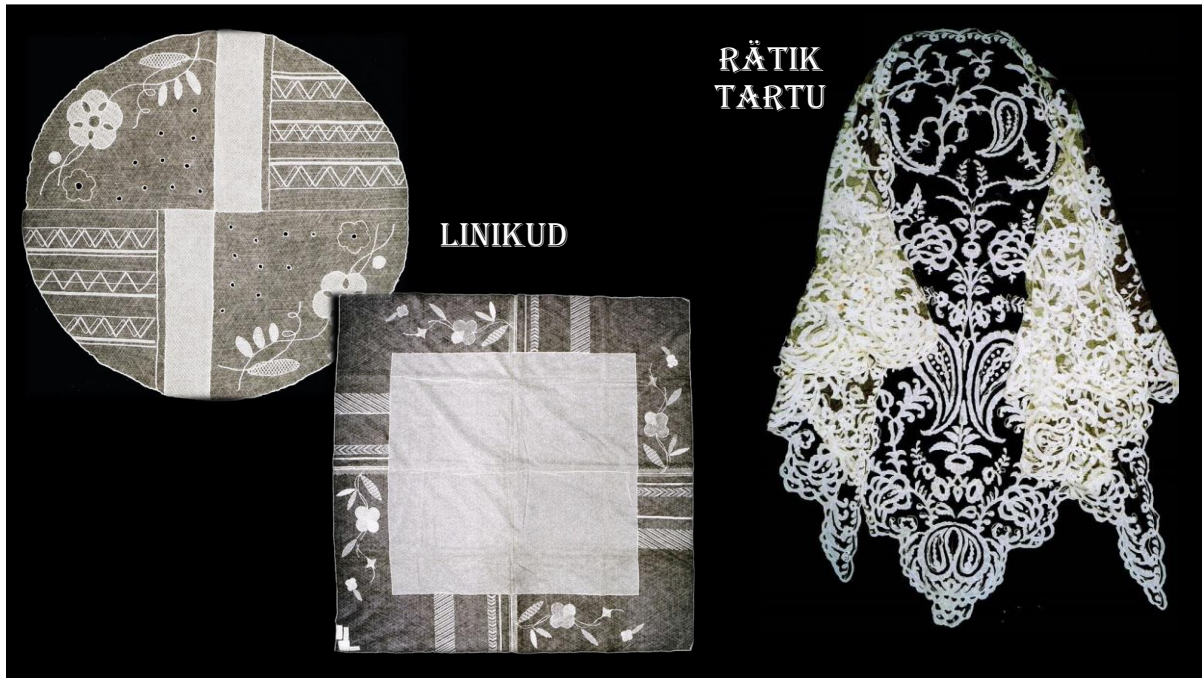
Vabakujuline tikand

Tikitud vabakujulised kontuurjooned, mis täidetud erinevate pistetega, on tüllpitsidel väga levinud. Sellise tikandiga on tüllvõrku kaunistatud paljudes Euroopa maades, erinevat geograafilist päritolu väljendavad tavaliselt mõningad tehnilised nüansid, materjali või mustri eripärad, kuid samavõrra võib neis leida ka sarnaseid jooni.

Kontuuriga piiritletud motiivid täideti tikandiga. Kasutatud pisted on peamiselt tuletised eelpistest, kuid leidub ka teisi kaunistuspisteid. Tüllil vabakujulist tikandit ja täitepisteid kasutades loodeti leida odavamaid alternatiive vanadele traditsioonilistele niplis- ja nõelpitsi mustritele, mis olid väga töömahukad. Kui alguses püüti masinkootud tüllile tikkides jäljendada vanu traditsioonilisi mustreid, siis peagi sellest loobuti ja hakati looma uusi moodsaid mustreid. Pitsid muutusid mustrikt hõredamaks, motiivid suuremaks.

20. sajandi alguses võitis populaarsust vabakujulise tülltikandi modernne suund, kasutust leidis see ka kodutekstiilidena – laudlinikutena. Peamiselt ümarakujulised linikud on läbivate tikandijoontega liigendatud osadeks, mis omakorda sisaldasid pinnatäitepisteid või abstraktseid motiive. Sarnaseid linikuid koos kavandite ja tikkimisjuhenditega võib leida ka Eesti 1930.- 1934. aasta käsitööajakirjadest.

Aplikatsioonitikand erineb teistest tikanditest selle poolest, et siin ei moodustu tikand ainult pistetest, vaid pinda täidavad ka aplitseerimiseks kasutatav lisakangas või servaviimistlusega pitsimotiivid. Aplikatsioonitehnikat kasutasid näiteks Brüsseli pitsimeistrid, niplis- või nõeltehnikas valmistati pitsimotiive ja tikiti seejärel masinkootud tüllvõrgule üheks tervikuks.

Brüsseli pits

TÜLLI NIMETUSI ERINEVATES KEELTES:

- PRANTSUSE KEELES - *TULLE*
- INGLISE KEELES - *TULLE*
- SAKSA KEELES - *DER TÜLL*

ARVATAVASTI ON TÜLL SAANUD OMA NIME PRANTSUSMAA LINNA TULLE´I JÄRGI, KUS ESMALT KVALITEETSET SIIDTÜLLI *POINT DE TULLE* NIME ALL TOODETI.

TÄNAPÄEVAL TOODETAKSE:

- KARDINATÜLLI
- SILETÜLLI
- **KARDINATÜLL** ON LAI AZUURNE KANGAS, MILLE VÖRGUL VÕIVAD ESINEDA MITMESUGUSE KUJUGA AUGUD. VALMISTATAKSE KARDINAKUDUMIS- JA SILMKOEMASINATEL, KA KANGASTELGEDEL.

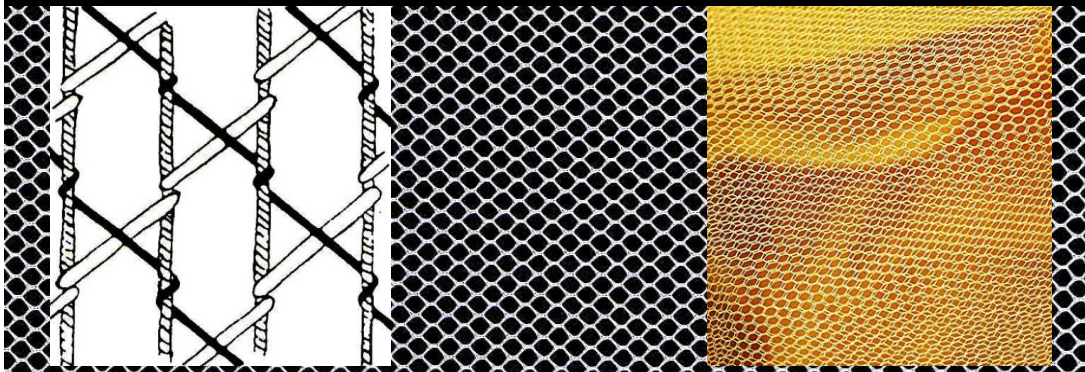

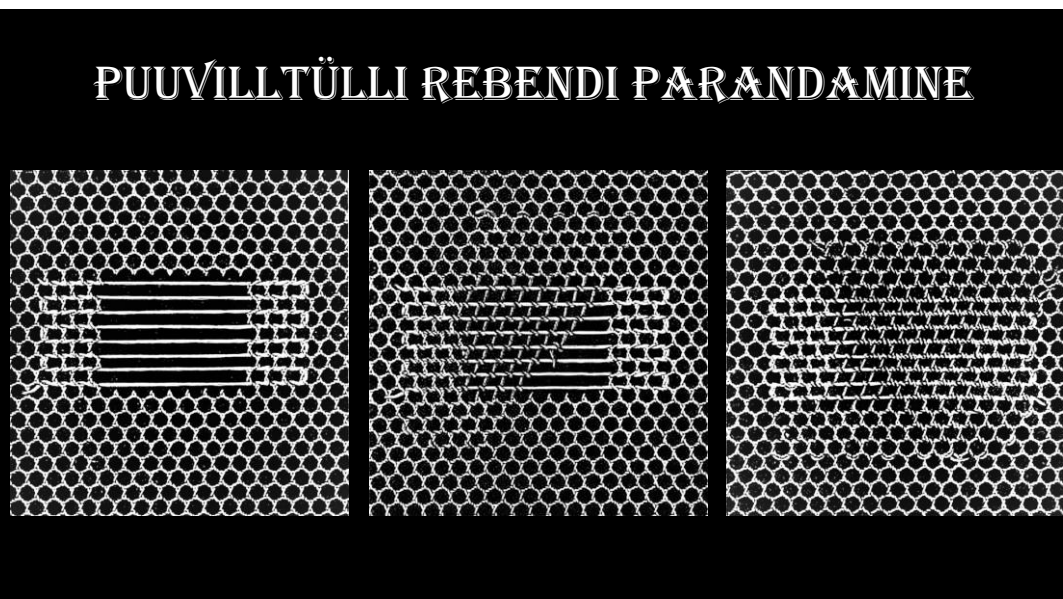
KARDINATÜLL

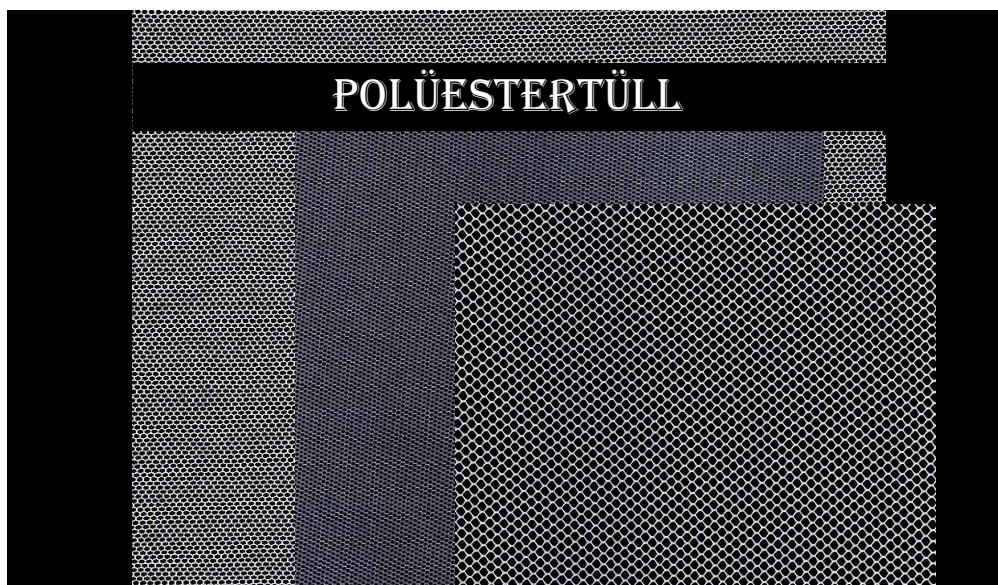
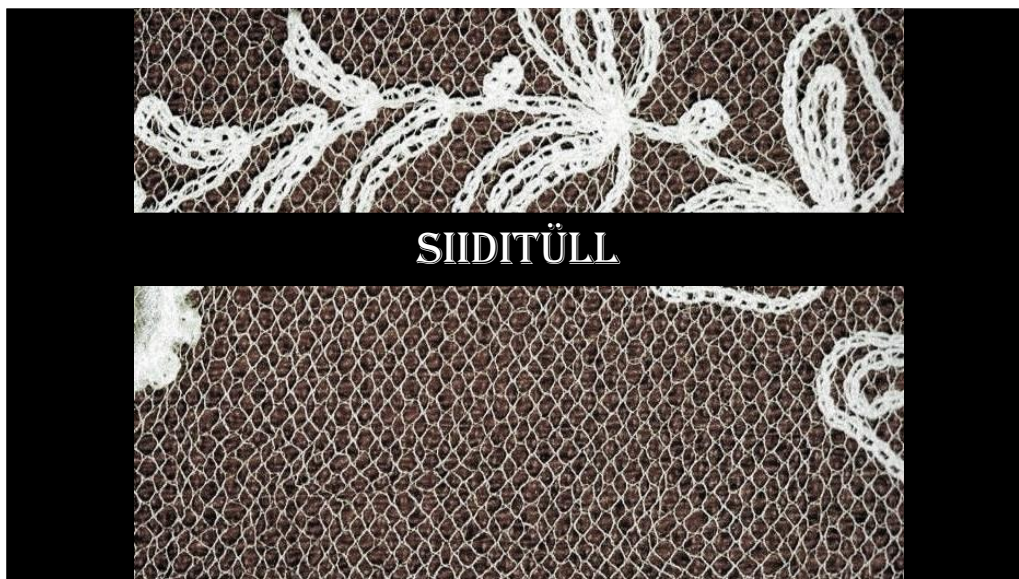

SILETÜLL (HERNETÜLL)

- **SILETÜLL** (KA *HERNETÜLL*: 6-NURKSETE AUKUDEGA PIND) VALMISTATAKSE TÜLLIKUDUMISMASINATEL KAHE NIDISÜSTEEMIGA: LÕIMENIIDID ASETSEVAD PARALLEELSETE RIDADENA PIKI KANGAST, KOENIIDID JOOKSEVAD DIAGONAALSELT.

VÄRVILINE TÜLL

MASINTIKANDI TÜLLPITS

MASINTIKANDI TÜLLPITS

MASINTIKANDI TÜLLPITS

MASINTIKANDI TÜLLPITS

MASINTIKANDI TÜLLPITS

HELMESTE JA KRISTALLIDEGA TÜLLPITSKANGAD

LITRITEGA TÜLLPITSKANGAD

3D-TÜLLPITSKANGAD

LIIMITUD MUSTRIGA TÜLL

TRÜKIMUSTRIGA TÜLL

NB!

TÜLLKANGA OSTMISEL TULEKS KINDLASTI JÄLGIDA, ET MATERJALIS EI LEIDUKS DEFEKTE. KA VÄGA HINNALISTE TÜLLKANGASTE PUHUL ESINEB MATERJALIS AEGAJALT MÕNINGAID AUGUKESI, MUSTRIVIGU (NÄITEKS OSA MUSTRIST PUUDUB) VÕI MUID DEFEKTE (TEMPLID, KANGAS ON VILTU VENITATUD).

NB!

ENNE TÜLLILE TIKKIMIST TULEKS UURIDA, KAS TÜLL EI OLE NÕ VILTUSEKS VENITATUD, SEST VASTASEL JUHUL EI SAA SELLELE AUKE LUGEDES SÜMMEETRILIST KUJUNDIT TIKKIDA. SAMUTI TULEKS ARVESTADA TÜLLI VENIVUST VÕI SELLE PUUDUMIST TIKKIMISMATERJALINA KASUTAMISEL. VENIVAT TÜLLI **EI TOHIKS** TIKKIMISEL LIHALT PINGUTADA, SEST MUSTER VÕIB JÄTTA MATERJALI NÕ KOBRUTAMA.

NB!

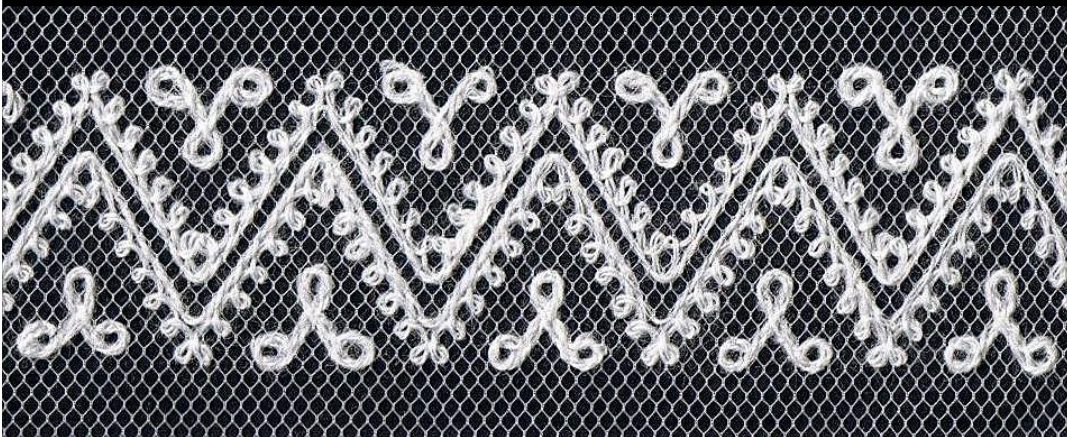
KUI TÜLL ON KORTSUNUD, SIIS SAAB SELLE TRIIKIDES HÕLPSASTI SIRGEKS, JUHUL KUI MATERJALIL POLE JUST TEHNILIST KORTSU. TRIIKIDA ON SOOVITAV LÄBI ÕHUKESE PUUVILLASE RIIDE. KAASAEGSED SÜNTEETILISED TÜLLID TALUVAD ÜSNA SUURT KUUMUST, SEEGA VÕIB NEID TRIIKIDA ILMA ABIRIIDETA. EBAMEELDIVATE ÜLLATUSTE VÄLTIMISEKS VÕIKS SIISKI EELNEVALT TRIIKIMIST PROOVIDA VÄIKSEMAL TÜLLITÜKIL.

RULLINIIT JA PÄRLLÕNG

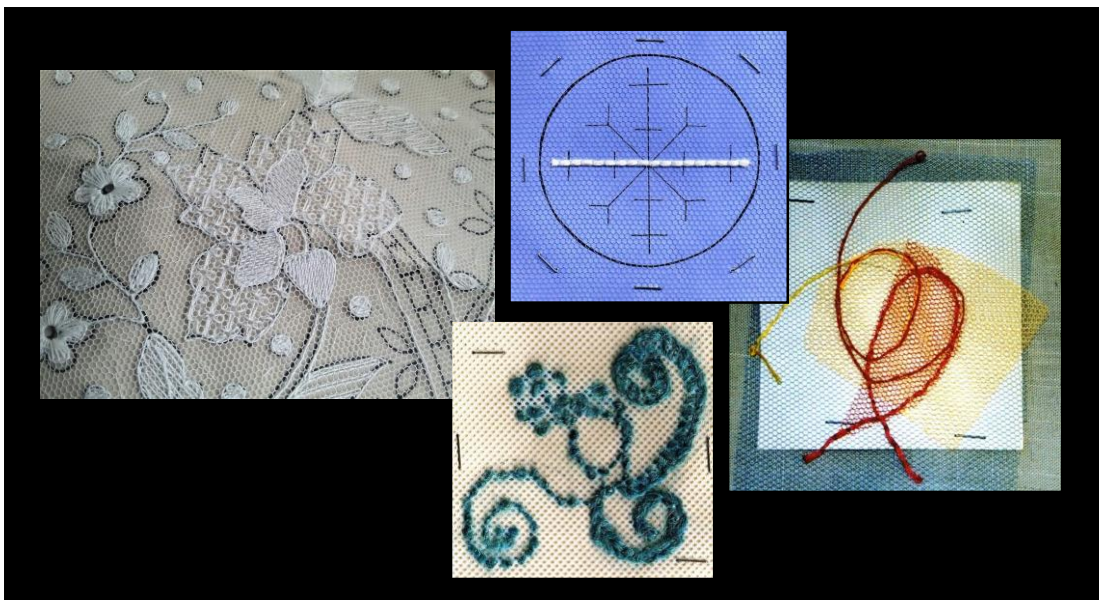

PEENVILLANE LÕNG

MOHÄÄRLÕNG

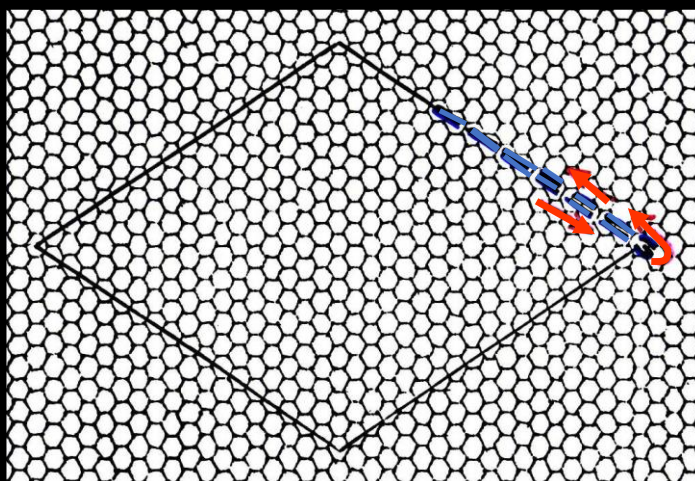
NB!

JÄLGIDA TIKKIMISNÕELA SILMA SUURUST, ET
TÜLLMATERJALI AUGUD TÖÖ KÄIGUS EI REBENEKS!

NIIDIOTSTE KINNITAMINE

- TIKKIMISNIIT VÕTTA VÕIMALIKULT PIKK (CA` 1 M).
- **SÕLMED ON KEELATUD!**
- NIIDIOTSA KINNITAMISEKS TIKITAKSE MÕÖDA MUSTRI KONTOURI 3-4 EELPISTET MUSTRI TIKKIMISE SUUNALE VASTUPIDISELT, SEEJÄREL PÕIMITAKSE LÕNG ÜMBER ÜHE TÜLLINIIDI JA HAKATAKSE TIKKIMA ÕIGES SUUNAS MUSTRIT JÄLGIDES VÕI TÜLLIAUKE LUGEDES.
- MUSTRI LÕPETAMISEL TOIMIDA ANALOOGSELT.
- NIITE JÄTKATES PEAKSID NIIDID VÄHEMALT 2 CM ULATUSES KATTUMA.

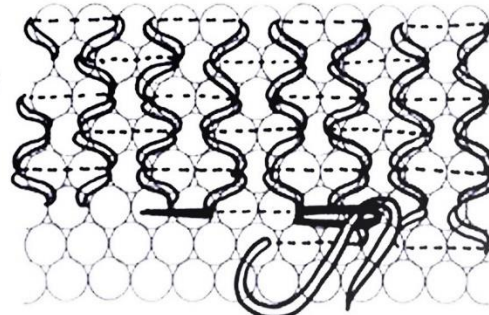
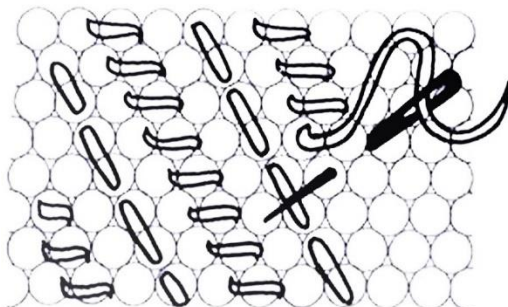
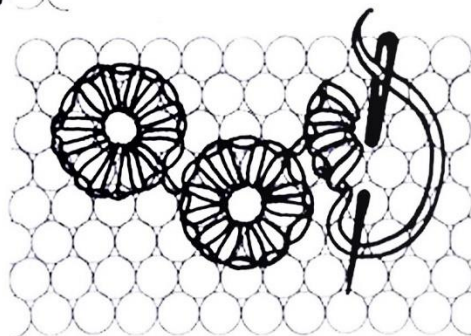
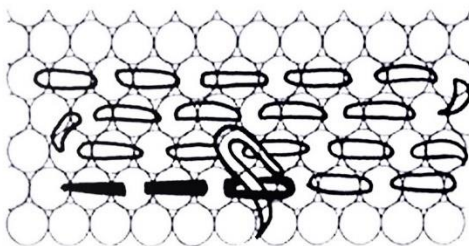
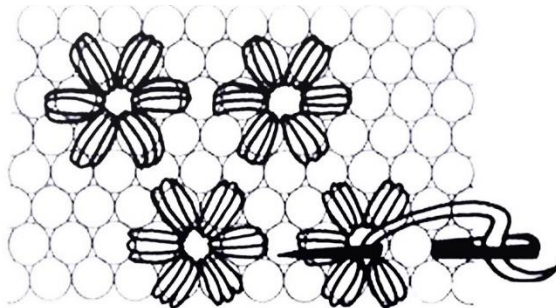
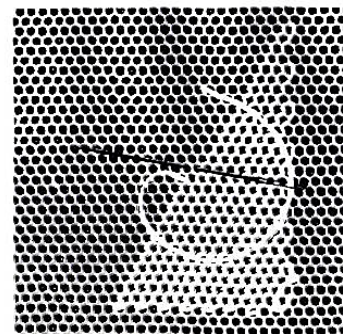
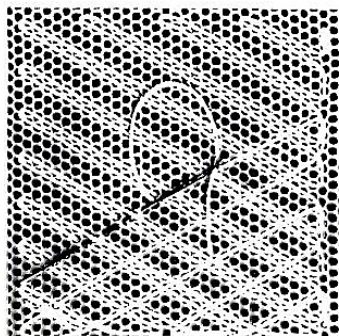
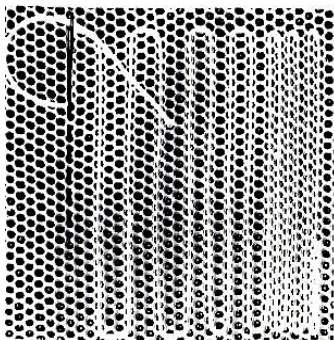
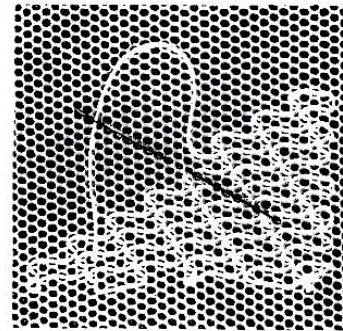
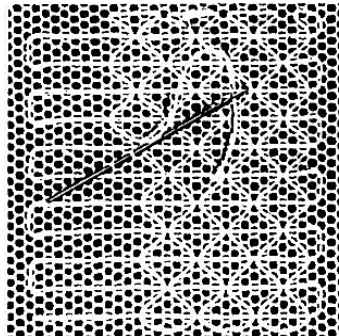
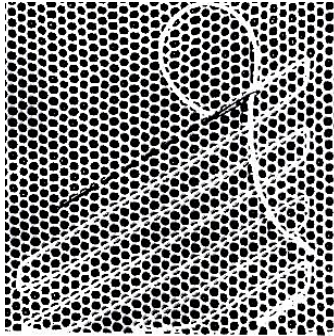
ALGUSOTSA KINNITAMINE

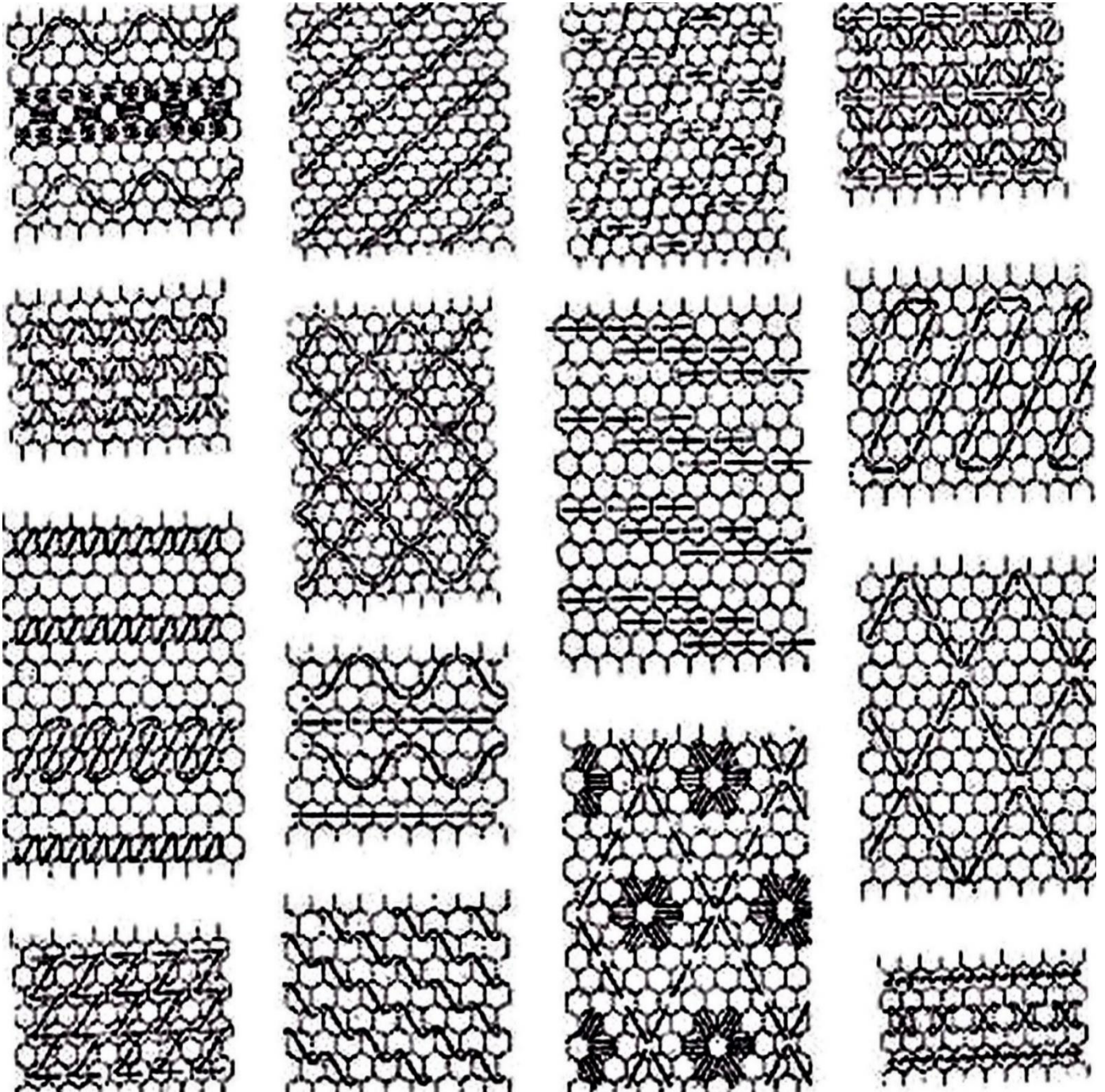

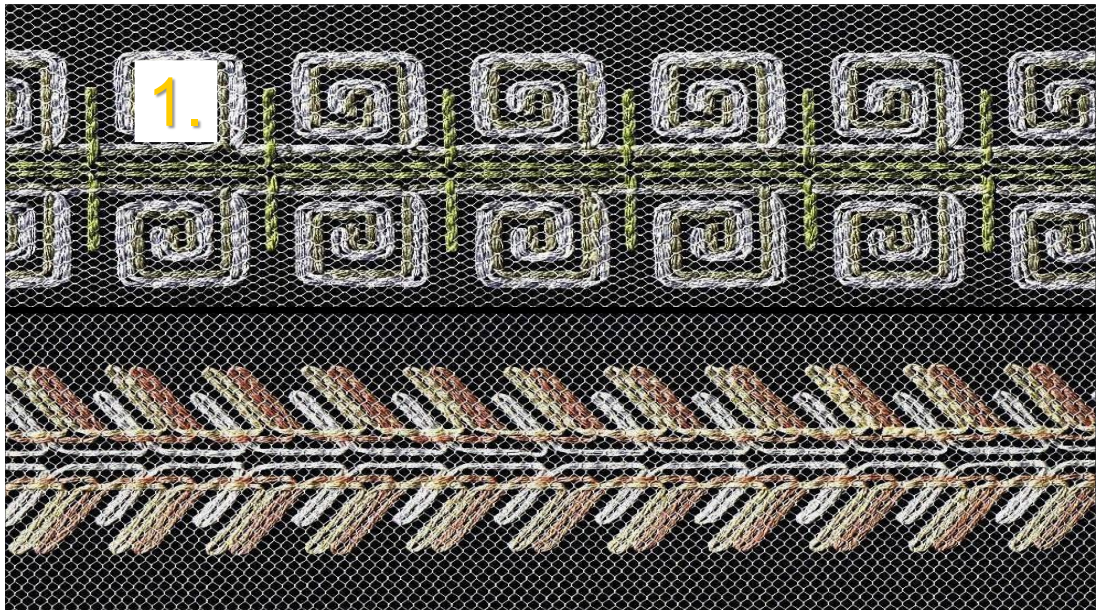
TÜLLTIKAND

- TÜLLI HÕREDUSE TÕTTU POLE MUSTRI JÄLJENDAMINE MATERJALILE VÕIMALIK.
- **TÜLLTIKANDI VALMISTAMISEKS ON KAKS VÕIMALUST :**
 1. MUSTER TIKITAKSE TÜLLILE AUGURIDADE JÄRGI, JÄLGIDES PÕIKI-, PÜSTI- JA DIAGONAALSEID RIDU.
 2. TIKITAKSE PABERILE JOONISTATUD NN VABAKÄE MUSTRI JÄRGI, MIS KINNITATAKSE TÜLLILE ALLA (TRAGELDATAKSE, KLAMMERDATAKSE).

TÜLLPINDADE TIKKIMINE

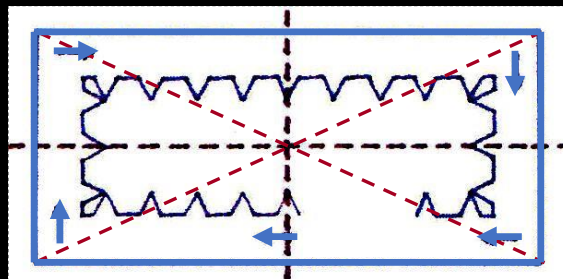

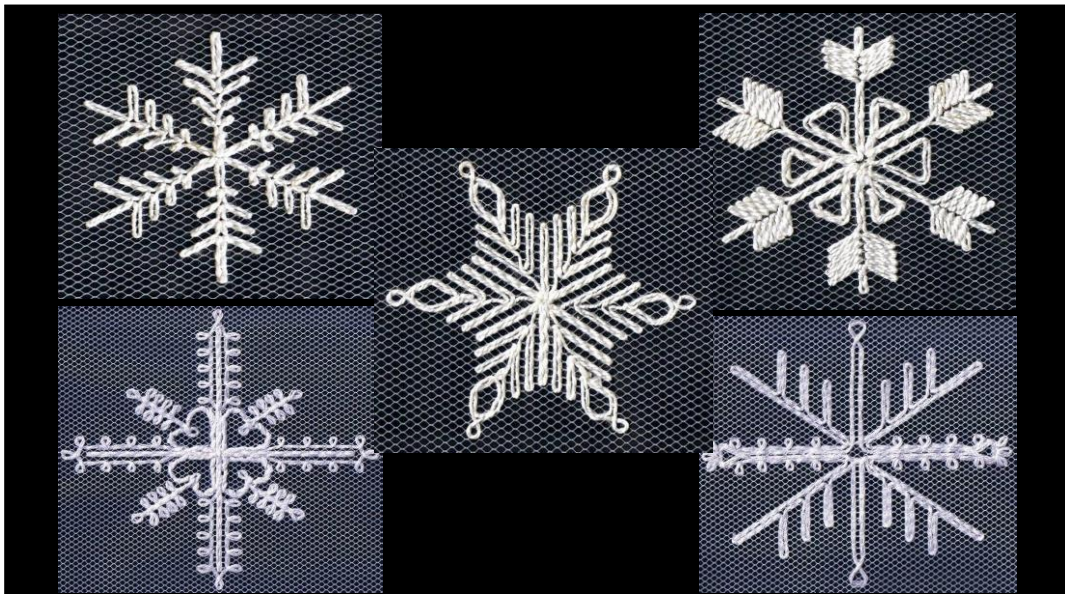
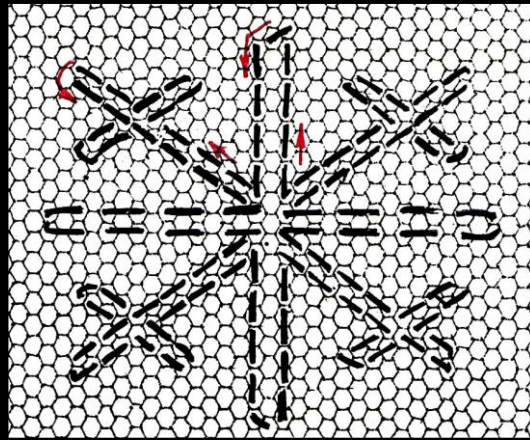

TÜLLTIKAND

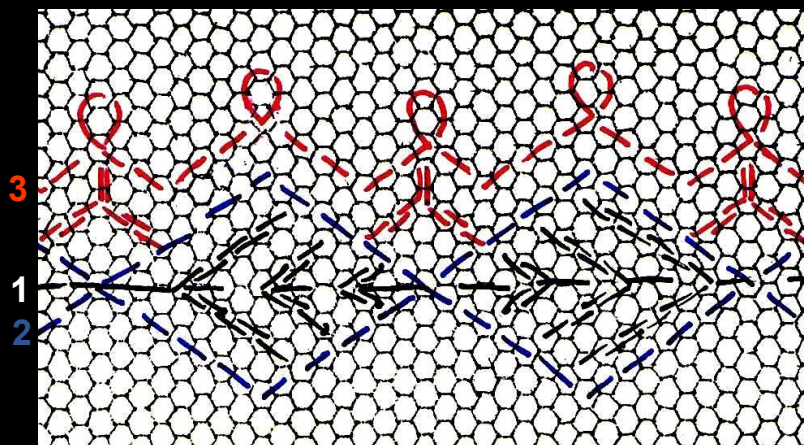
- SUUREPINNALISE MUSTRI PAIGUTAMINE TÜLLKANGALE TÜLLIAUKE LUGEDES ON ÄÄRMISELT EBAMUGAV NING SILMADELE KOORMAV, SEETÖTTU MÕÕDETAKSE TÖÖPROOVILT MUSTRIKORD JA MÕÕDETAKSE + MÄRGITAKSE TÜLLKANGALE MUSTRIKORDADE VAJALIK PIKKUS JA LAIUS.
 - MÕÕTMISVIGADEKS (TÜLLI VENIVUS, TEHNILISED VEAD) LIIDETAHSE KANGALE JUURDE MIN 3 CM.
-
- TASANDATAKSE RIIDE SERVAD AUGURIDADE JÄRGI (TÖÖ LIHTSUSTAMISEKS VÕIB EELPISTETEGA TIKKIDA JOONE ETTE).
 - MUSTRI TÄPSEMAKS PAIGUTAMISEKS MÄRKIDA NIIDIGA TÜLLILE KESKJOONED NII OTSE KUI KA DIAGONAALSUUNAS.

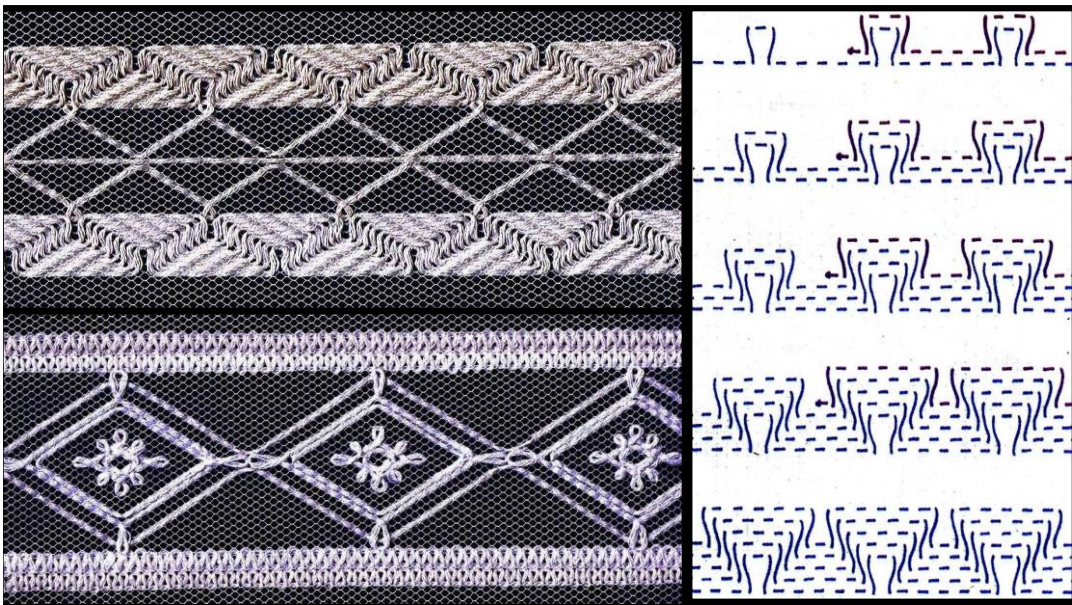
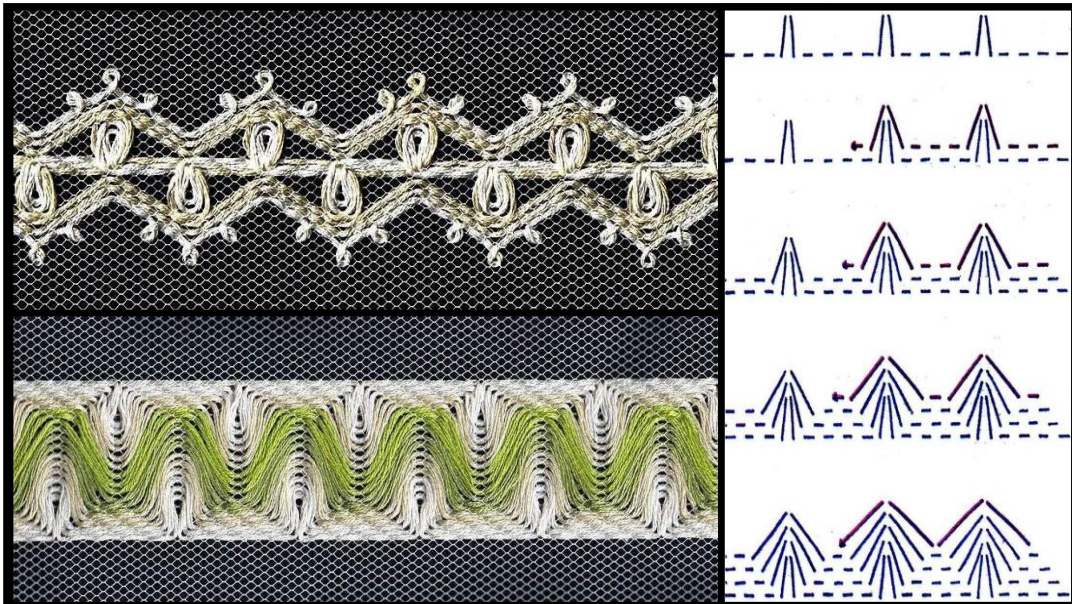
ÜHEKÄIGULINE TIKAND

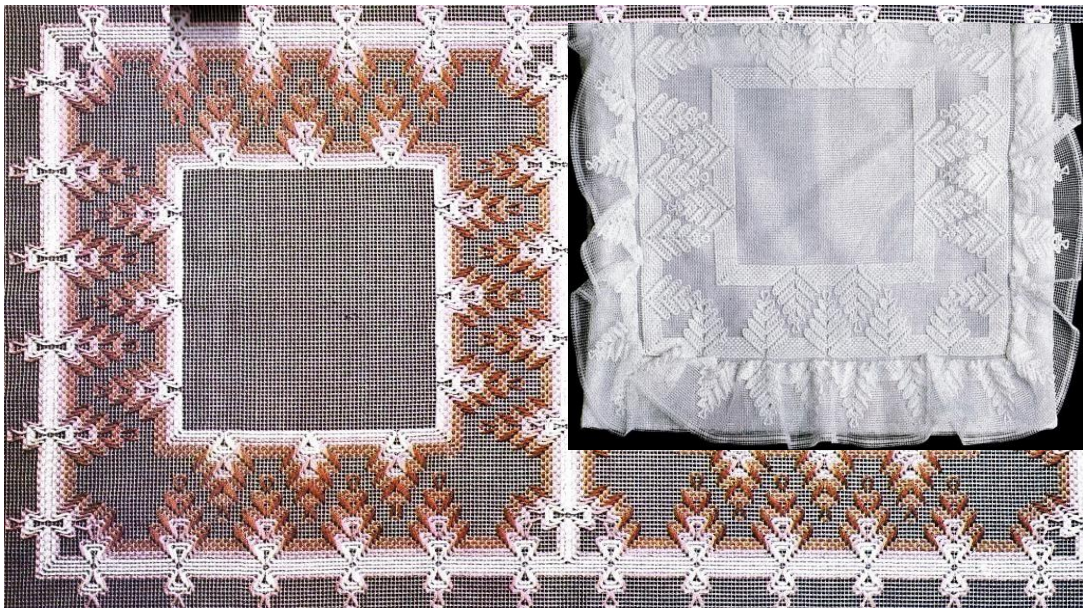
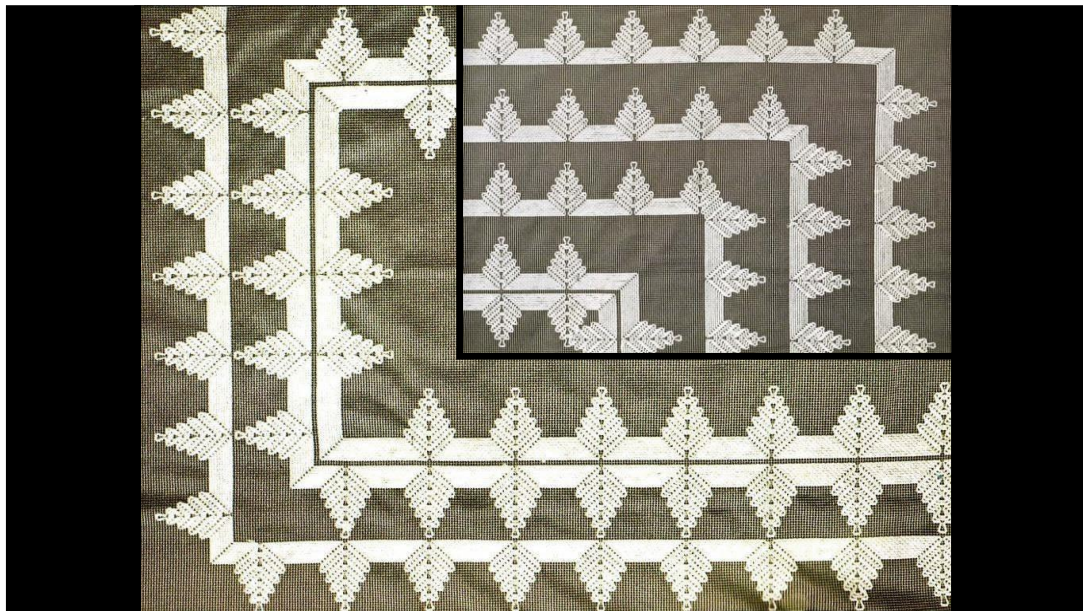
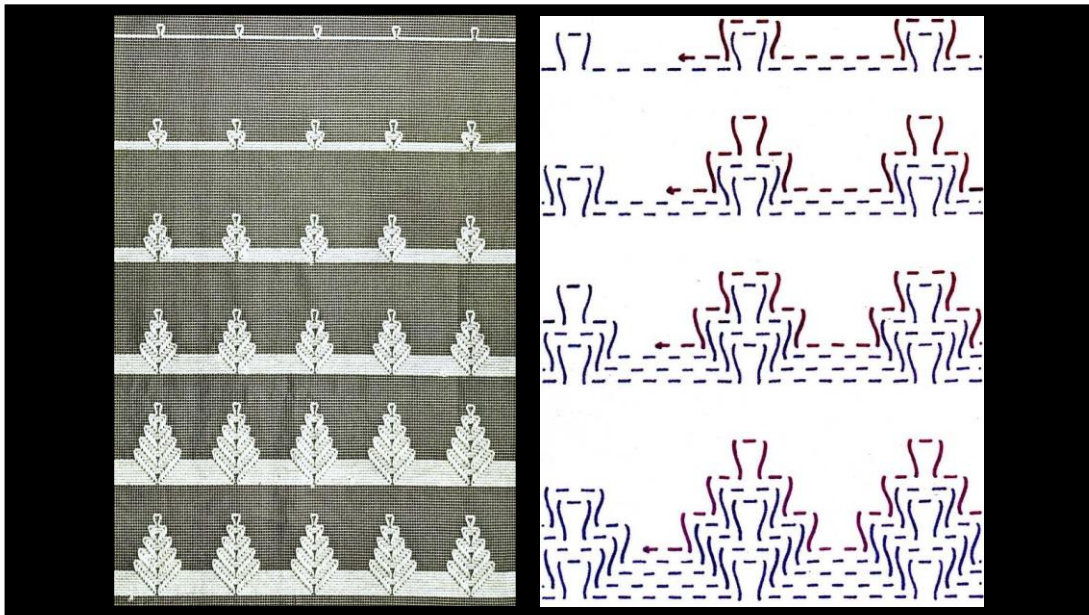

MITMEKÄIGULINE TIKAND

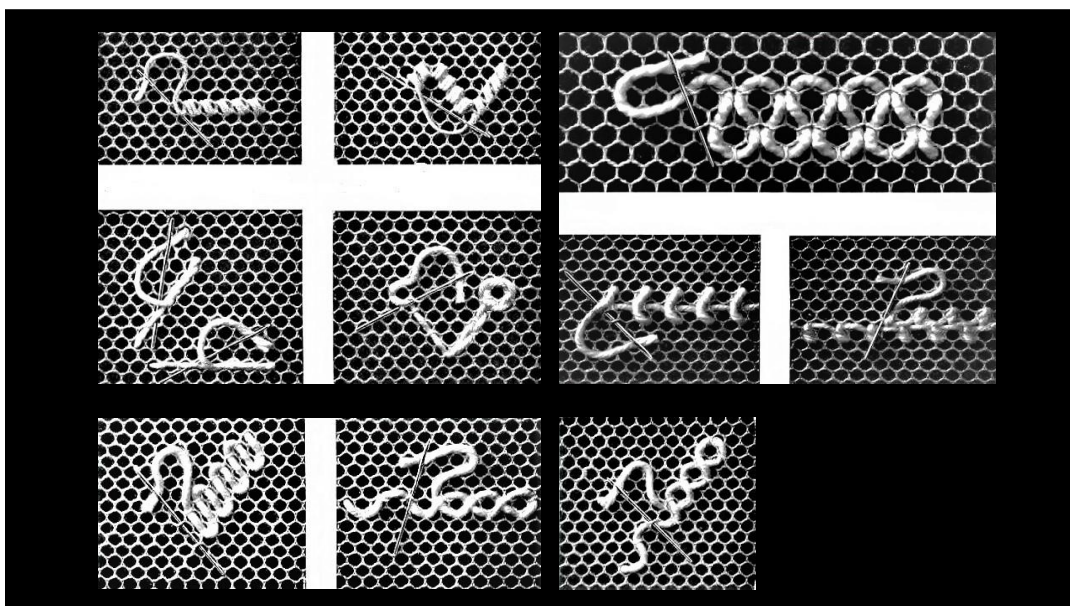
TIKITUD RIBAMUSTRID

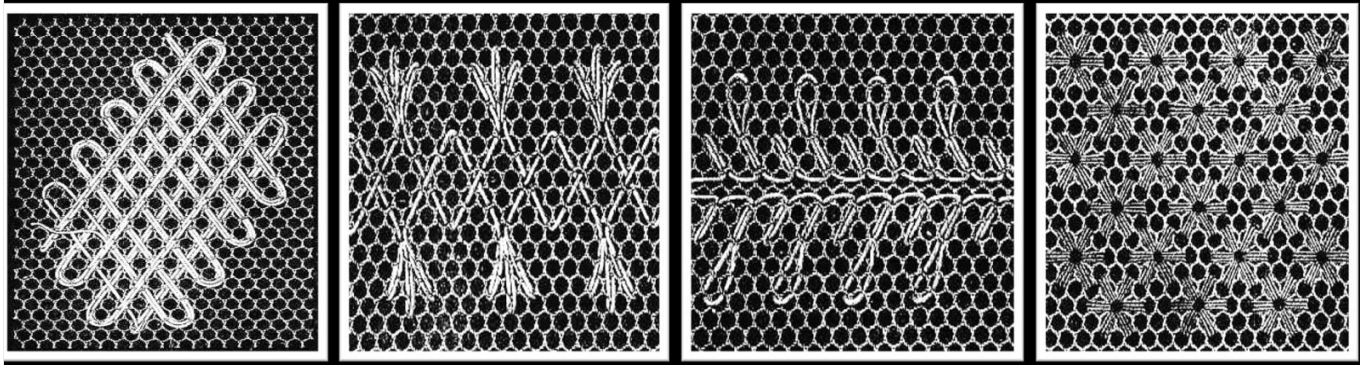
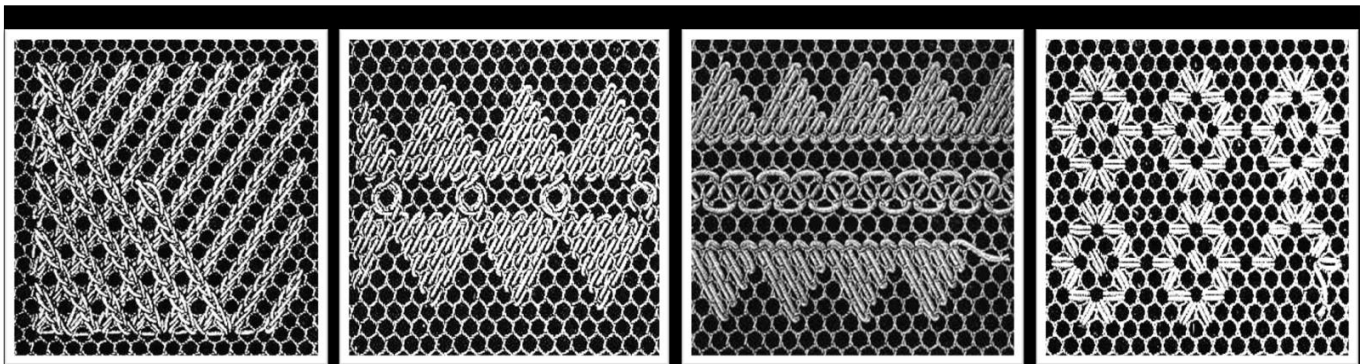
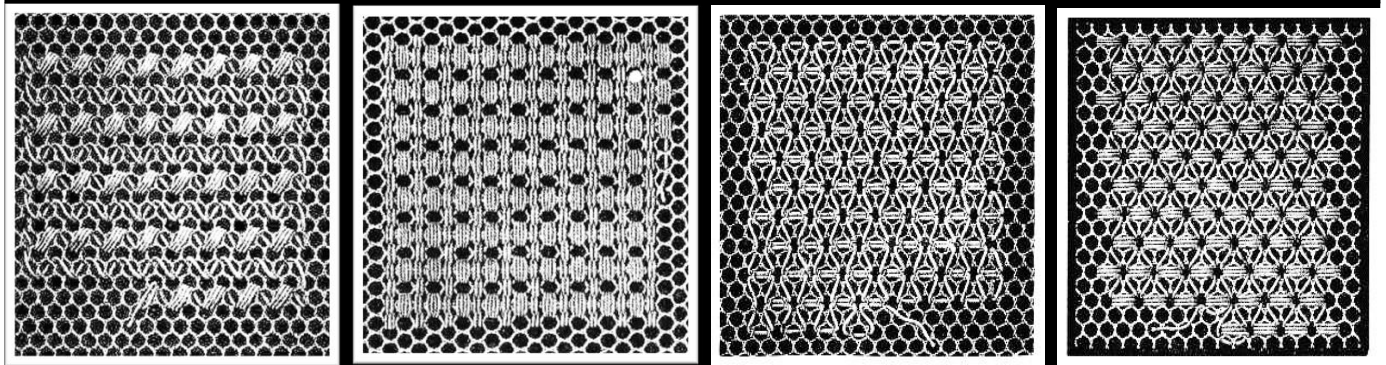
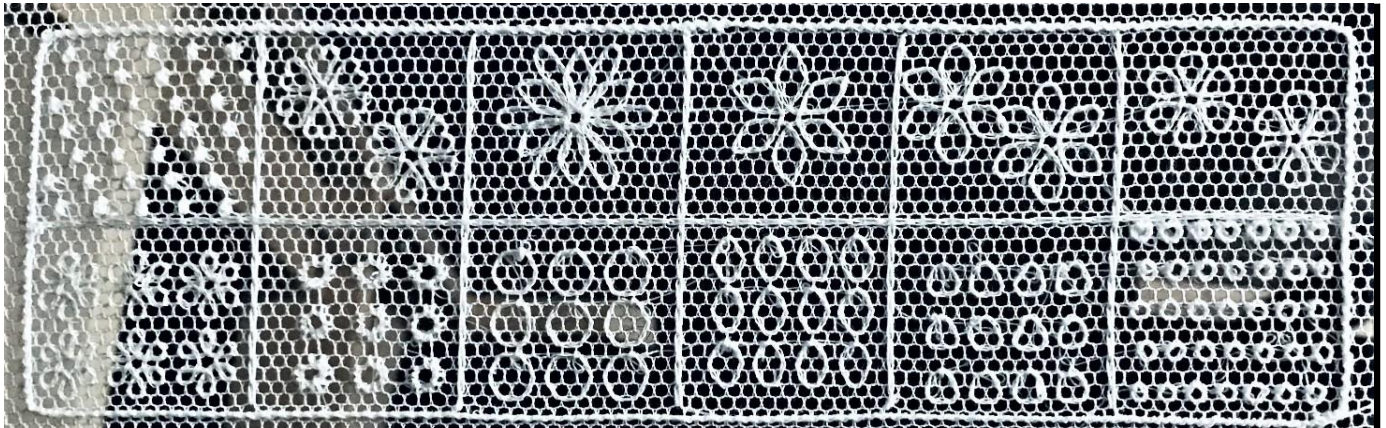

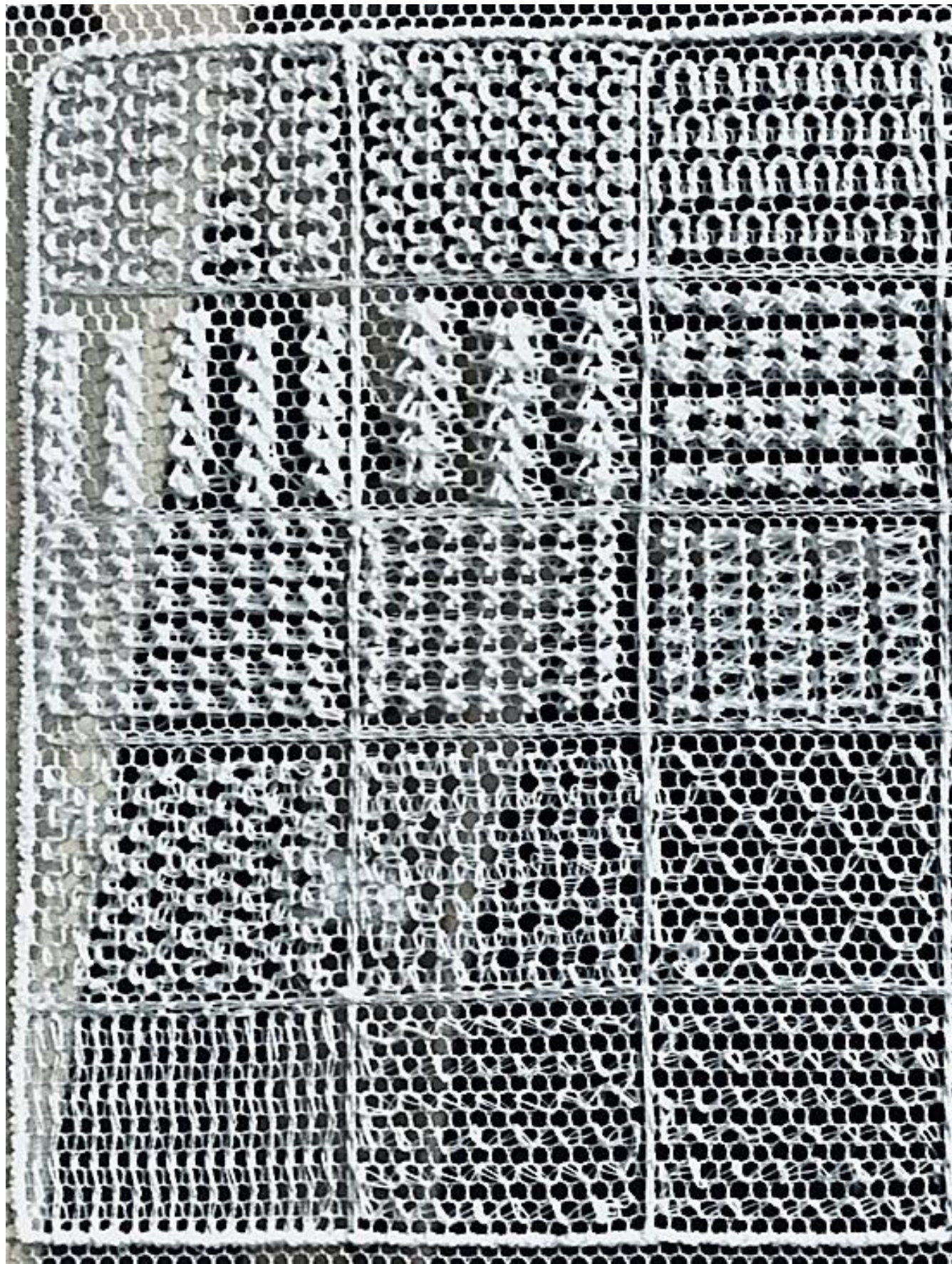

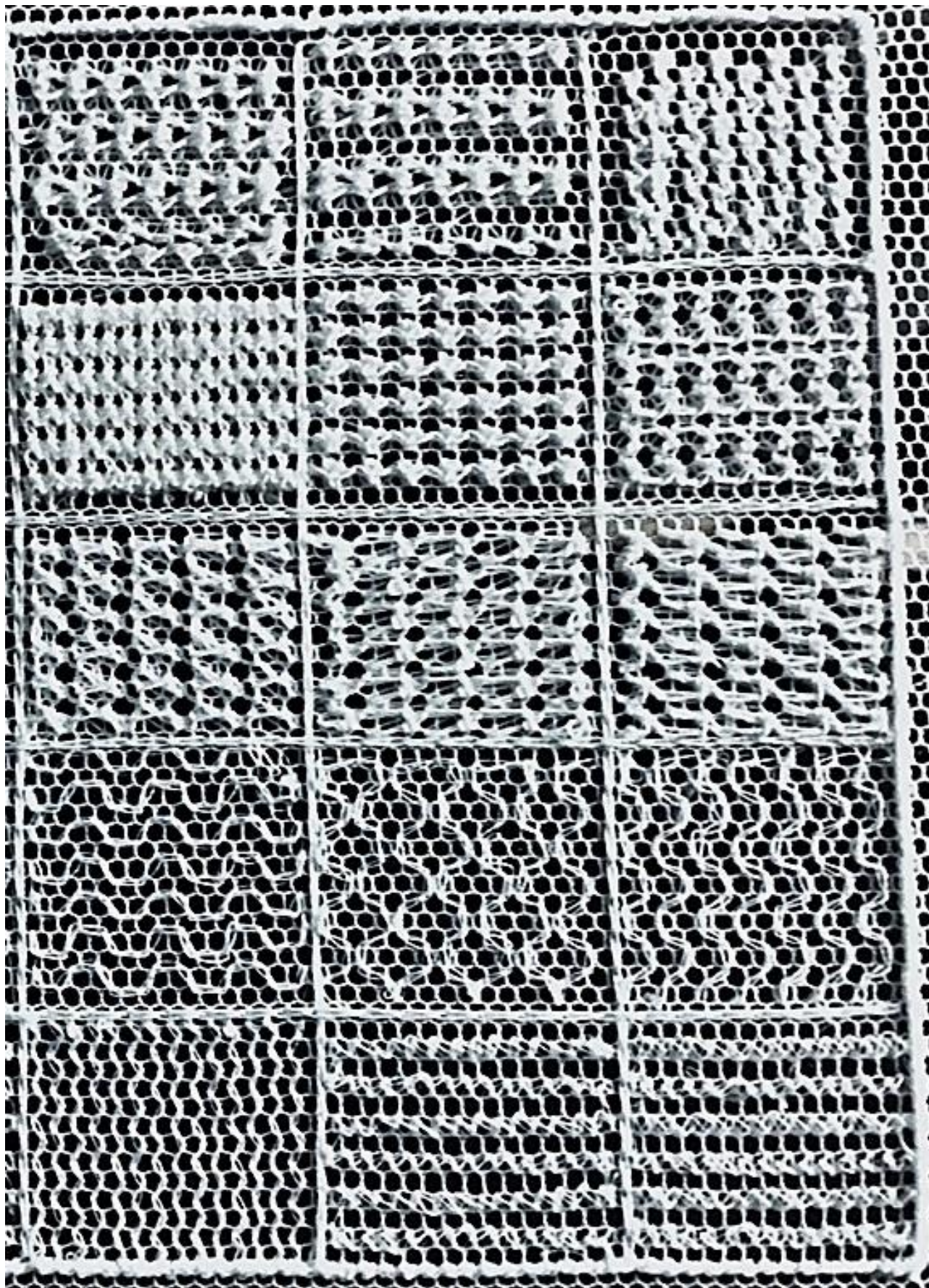

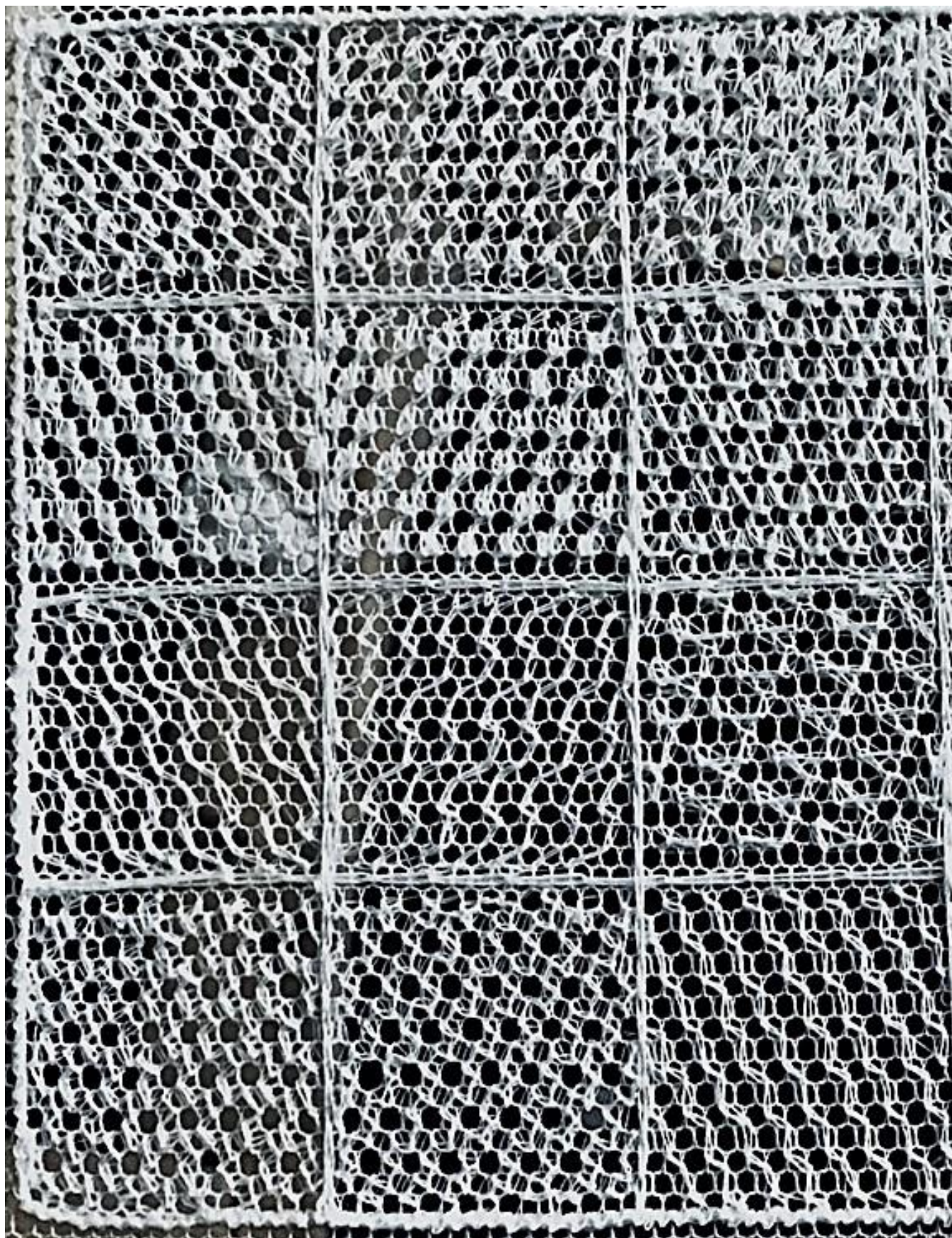
TIKITUD TÜLLPINNAD

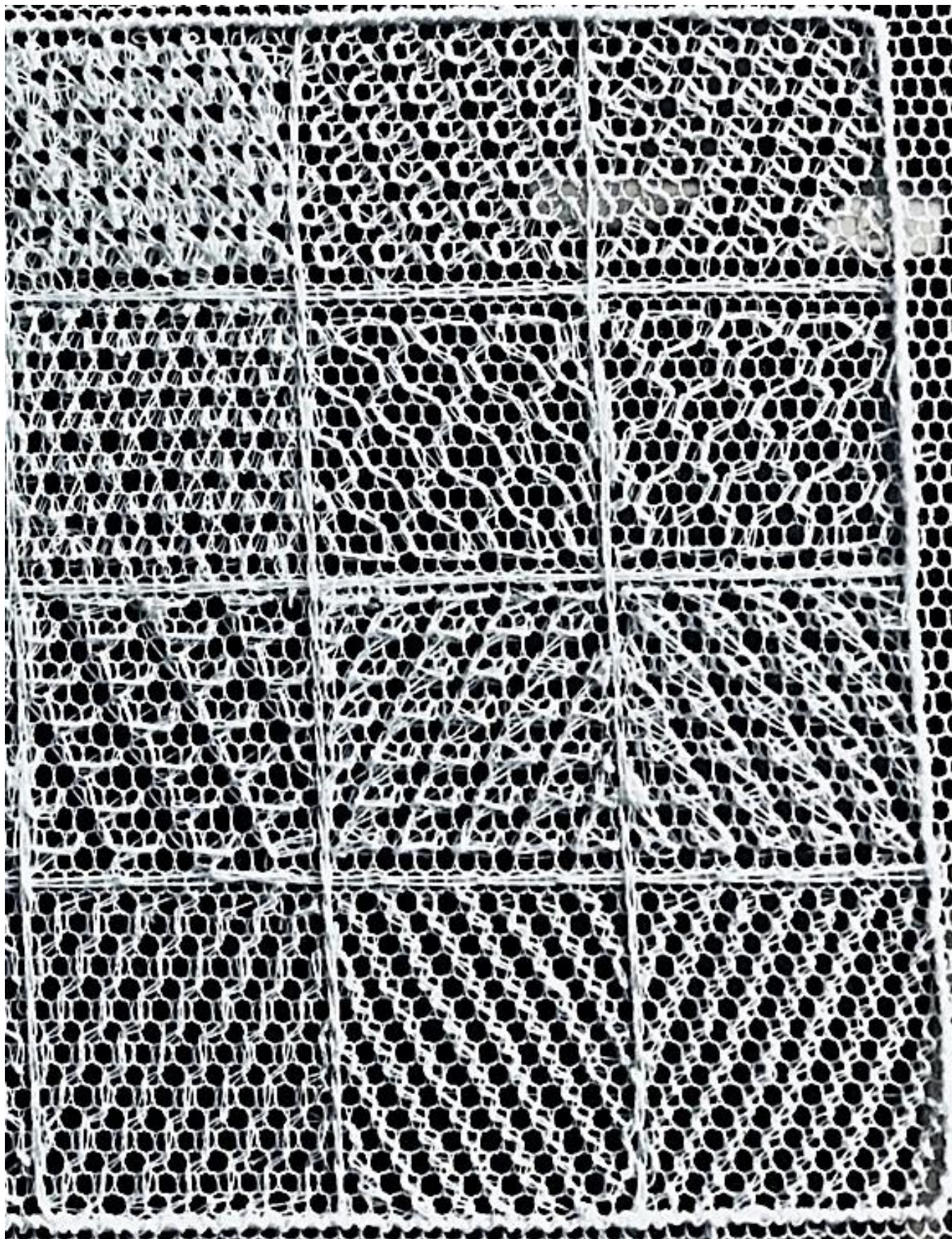

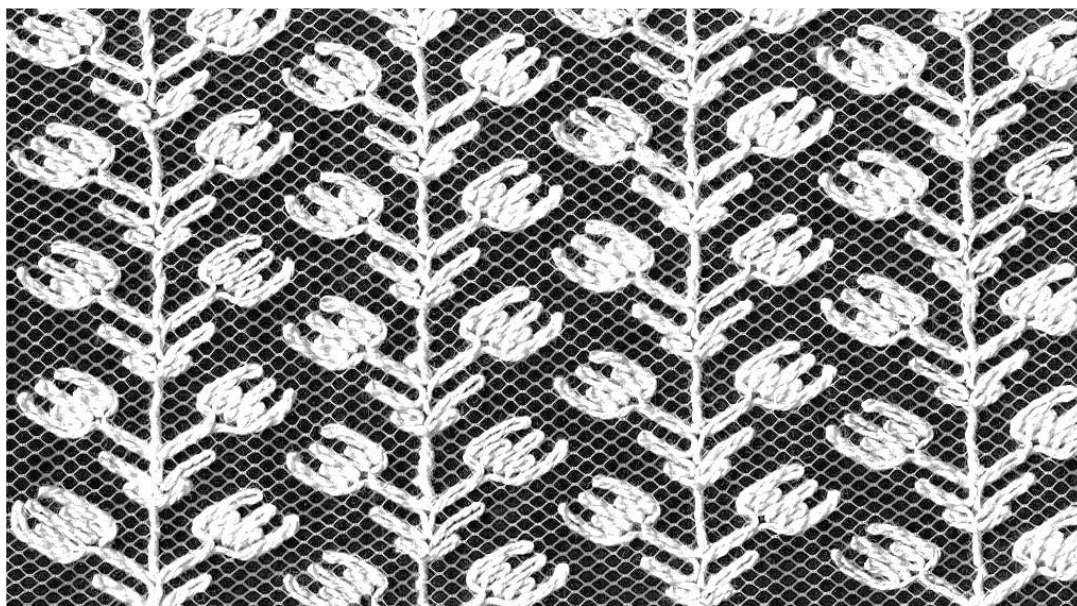

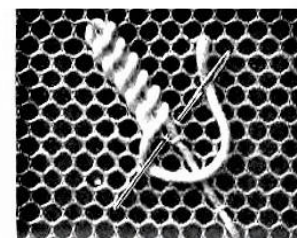
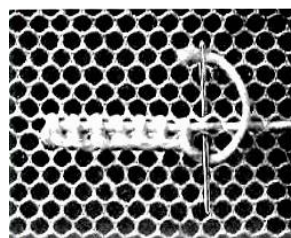
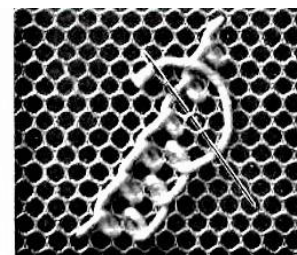
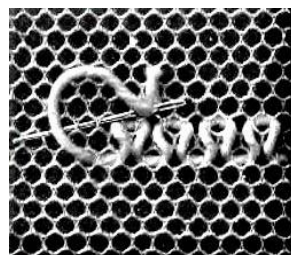
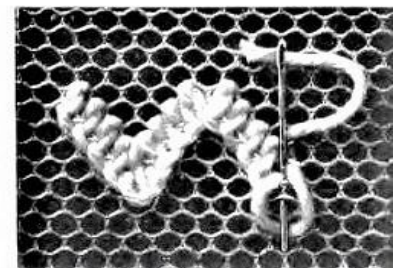
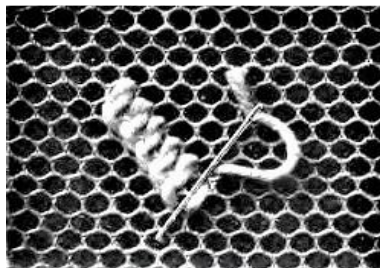
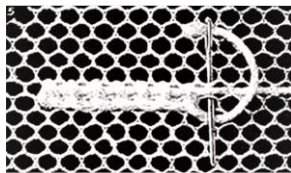
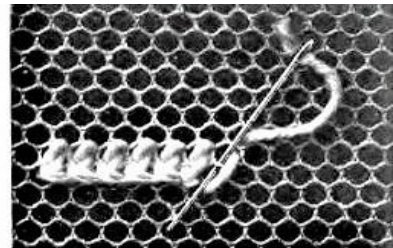
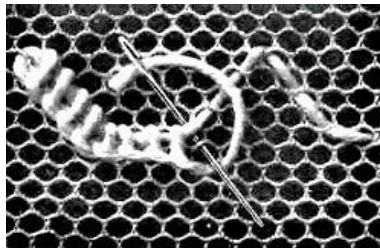

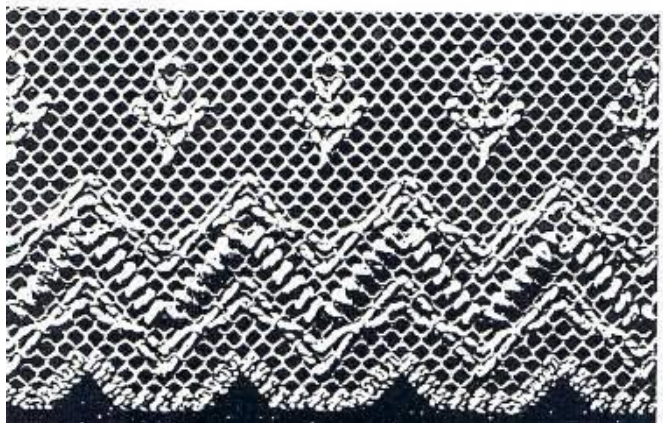
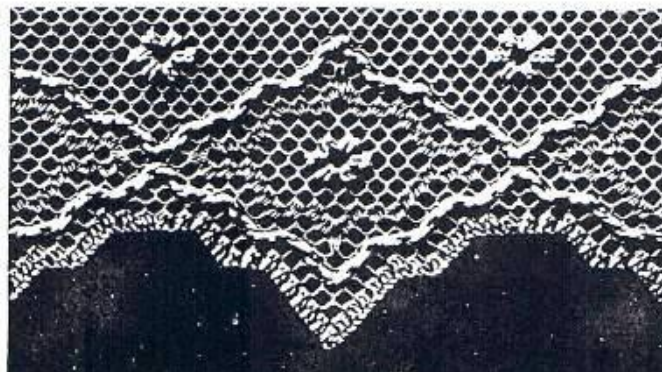
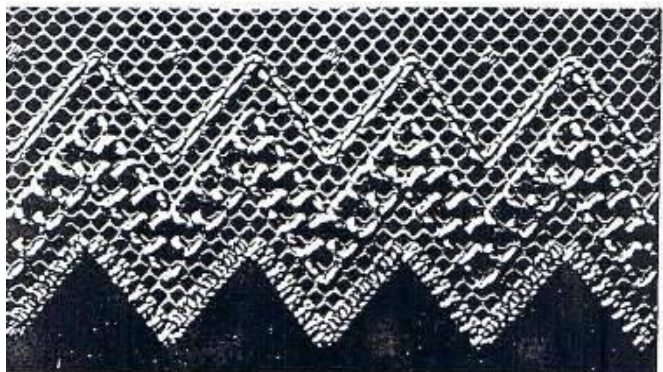
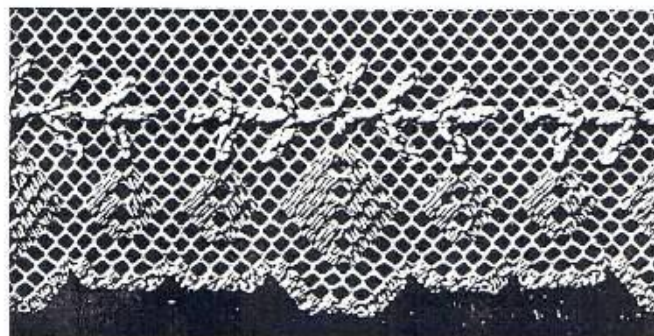
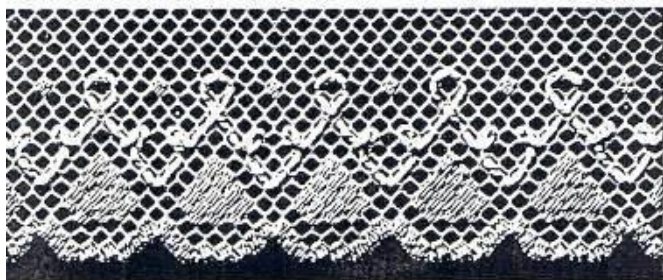

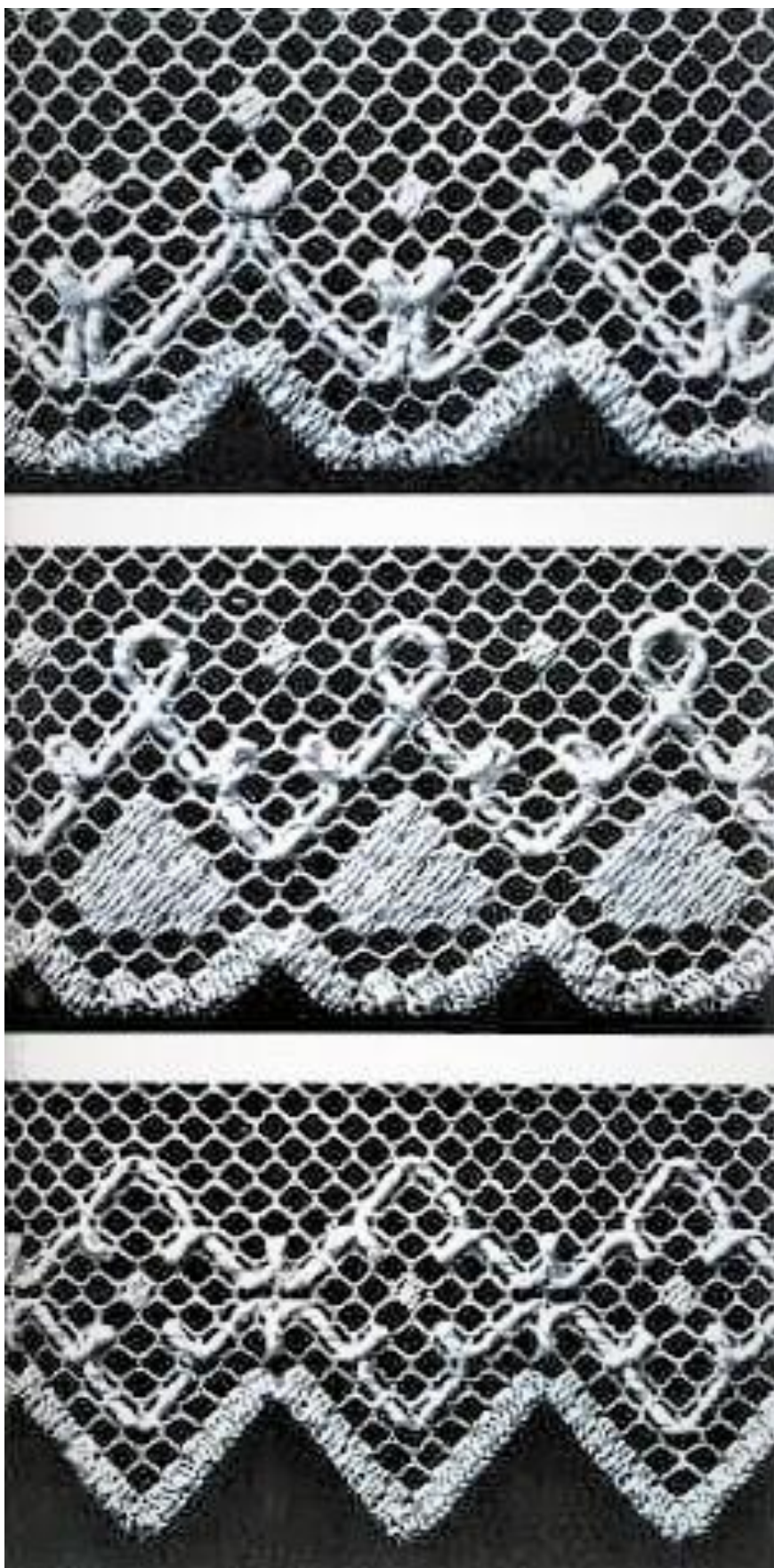
TIKANDI ÄÄRE TÖÖTLUSI

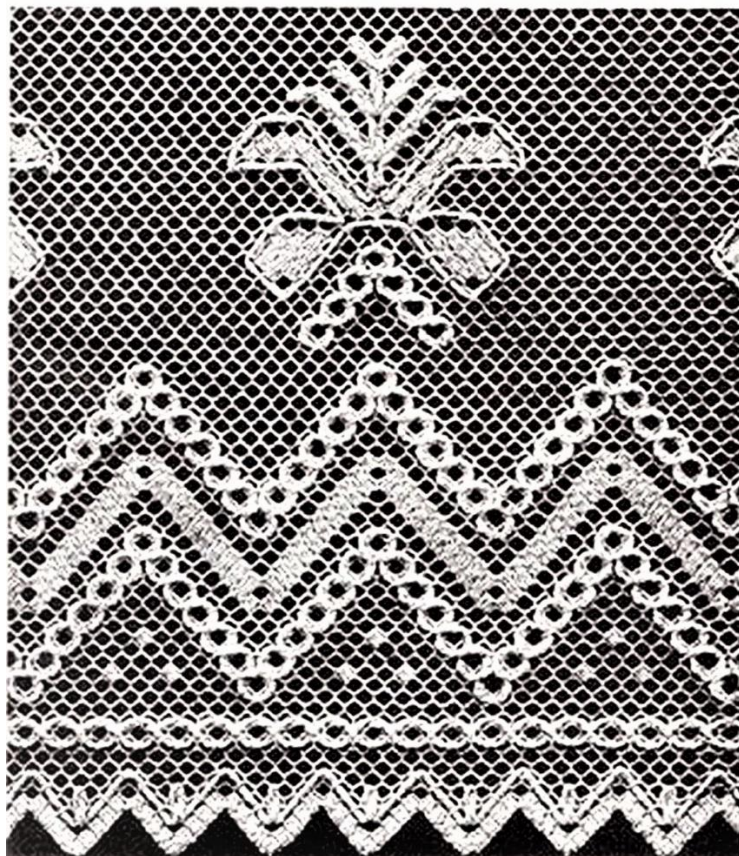
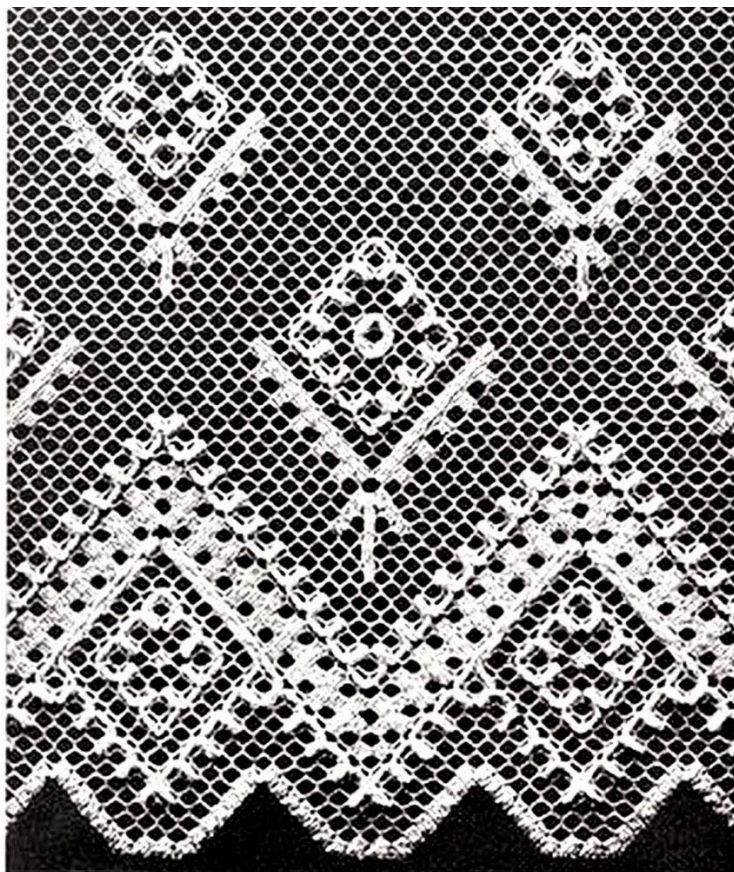
Tikandi lõpetamiseks on pitsi ääristamiseks mitmeid meetodeid:

- Serv ääristatakse tambuurtikandiga ja üleliigne tülliserv lõigatakse kääridega ära. Kui tambuurtikand on piisavalt tihe ja korrektne siis on see stabiilne ja ka tüllmaterjal ise ei hargne.
- Vastupidavam meetod, pitsiserv tiheda ja kitsa sämppestega ääristamine.
- Võib ääristada ka äärmiselt peene masinkootud „pikoopaelaga. Eestis on kirmirättide servad ääristatud kitsa poepitsiribaga, on kasutatud ka sämppestet. Pruudilooridel leidub kahekordset palistust, kinnitatud tambuurtikandiga jne ...

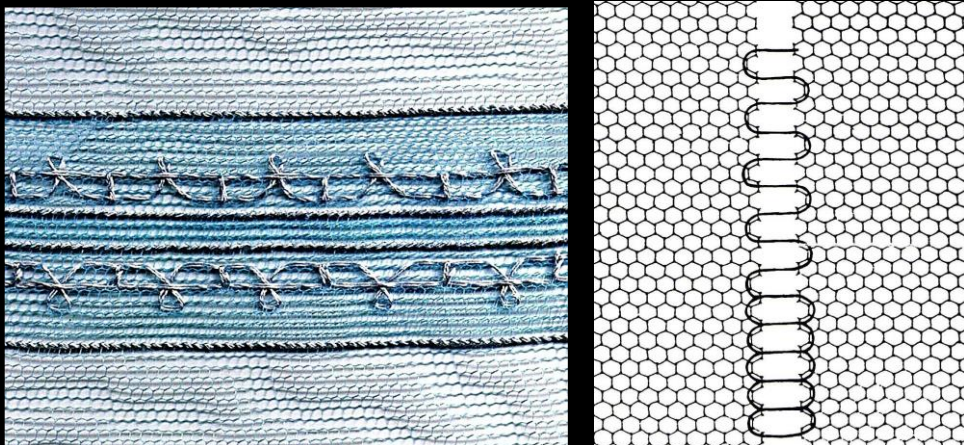

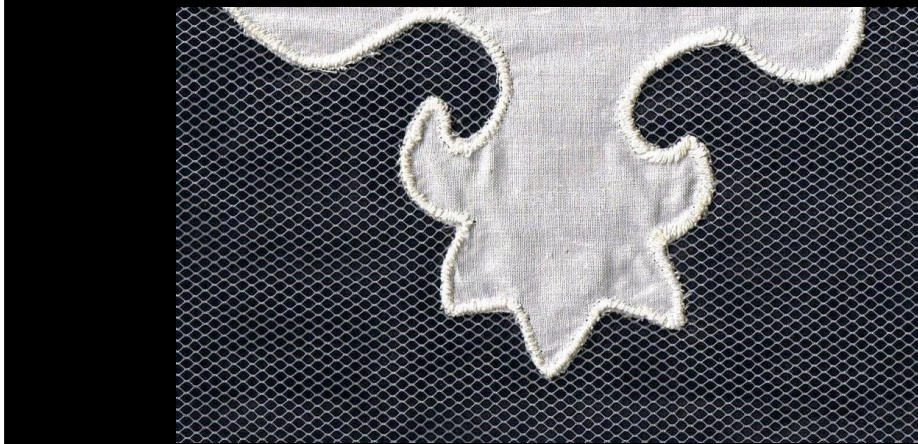
TIKANDI ÄÄRE TÖÖTLUSI

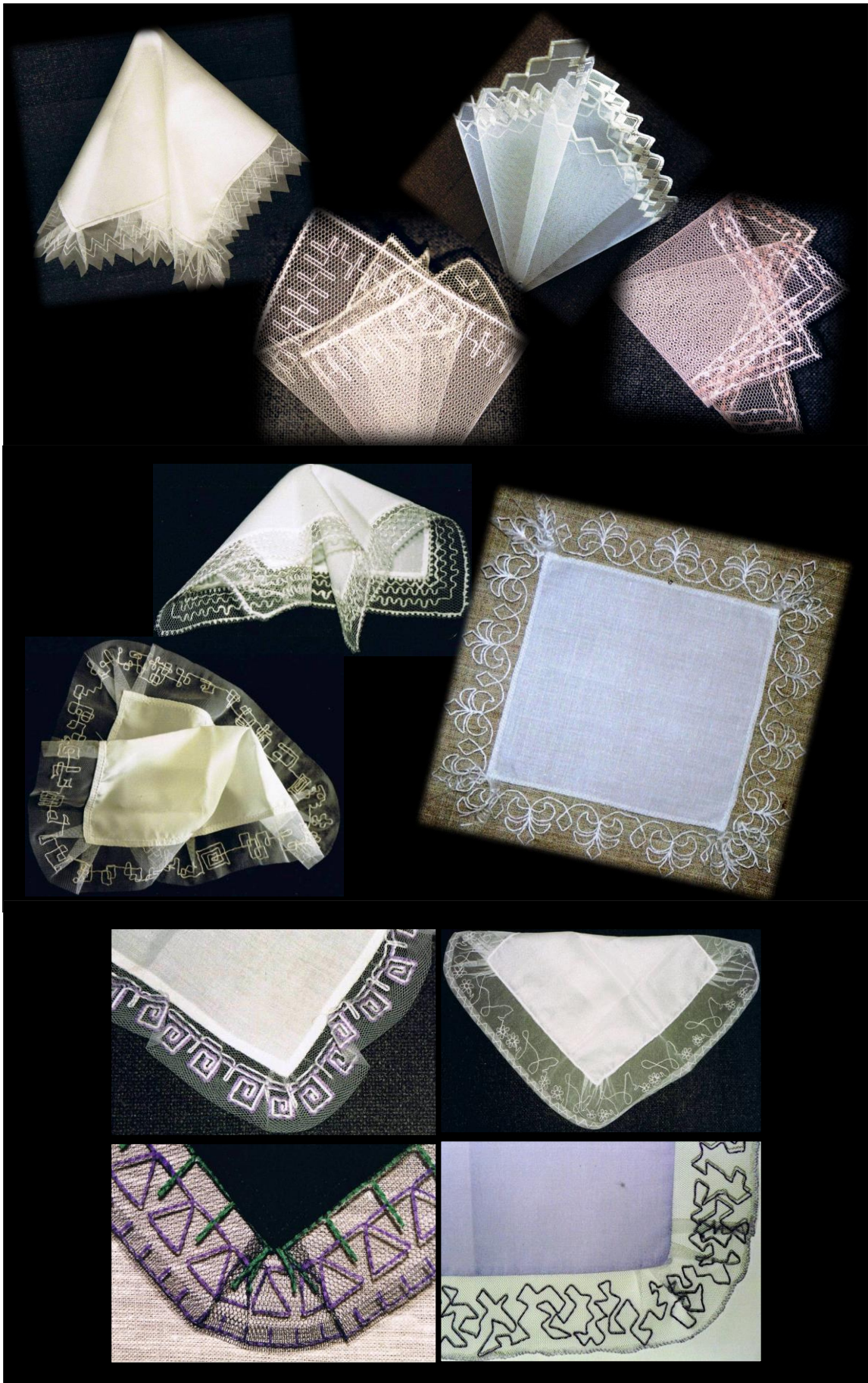

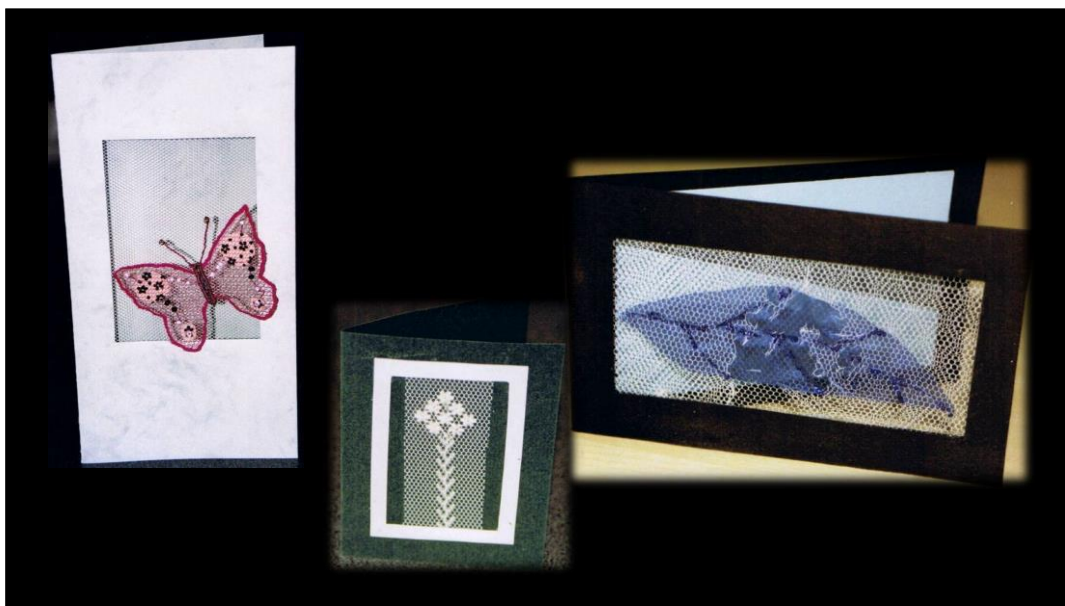
TÜLLIRIBADE ÜHENDAMINE

TÜLLI ÜHENDAMINE KANGAGA APLITSEERIMINE

ALGALLIKAD

- Campbell Preston, Doris 1938. Needle- made lace and net embroideries . London: Womans Magazine Office.
- De Delmont, Therese. Embroidery on tulle. - Kliot, Jules; Kliot, Kaethe 1989. Lace Net Embroidery: Embroidery on Tulle & Net by Th. De Dillmont. California: Berkeley, Jules Kliot.
- Jõgi, Jane 2016. Tülltikandi tehnika, areng ning iseärasused Eestis. [Magistritöö.] TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia. Viljandi.
- Jürgen, Tiina 2015. Mulgi Rahvarõivad. TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia, Viljandi muuseum.
- Finnegan , Nora; Finnegan , Emer 2013. The Lace Story, Kenmare and other Irish laces. Killarney: KC Print.
- Kurrik, Helmi 1931. Eesti pitsid. – ERMi aastaraamat nr 6, lk 87 –119.
- Nichols, Marion 1974. Encyclopedia of Embroidery Stitches, Including Crewel. New York: Dover Publications, Inc.
- Kliot, Jules; Kliot, Kaethe 1989. Lace Net Embroidery: Embroidery on Tulle & Net by Th. De Dillmont. California: Berkeley, Jules Kliot.
- Mackenzie, Mairi 2009. Isms Understanding Fashion. London: Herbert Press, A&C Black Publishers.
- Powys, Marian 1953. Lace and Lace Making. New York: Dover Publications, INC.
- Reigate, Emily 1988. An Illustrated Guide to Lac. Woodbidge: Antique Collectors Club.
- Soone, Olga 1988. Tikime. Tallinn: Valgus.
- Zajons, Juraj 2000. Siet´ovanie a vyšivka na sieti. Bratislava: Škola tradičnej výroby remesiel.
- Toomer, Heather; Reed, Elspeth 2013. White-embroidered costume accessories . The 1790s to 1840s. Great Britain: Heather Toomer Antique Lace.
- Varma, Anni 1930. Õmblustööde tehnika I. Tallinn: Hariduse - ja sotsiaalministeeriumi väljaanne.